

LIBER PRIMVS

ea q̄ de cœlo secūdo q̄ de generatiōe & corruptiōe resumpsit: dicēs (adhuc aut̄ & de secundū superiorē lationem p̄notatis astris) Et hoc q̄ntū ad primū & secūdū librū de cœlo (& elemētis corporalibus quot & q̄) Hoc ad tertium & quartū referē (Et de ea q̄ inuicē p̄mutatiōe: & de generatiōe & corruptiōe oīum dictū ē prius) & hoc quo ad librū de generatiōe & corruptione. Et Alexander litterā Aristotelis exponēs ait Aristotelē in hoc principio ad nostrā reducere memoriā tractata de naturali negocio & ordinē ponere totius philosophiæ naturalis & primo recordari libri de naturali auditu: cū primus sit oīum: & de primis agat causis & principiis, tādē subdit (Quorū) scilicet attinentiū ad librū de physico auditu (Primo recordat. Scđo aut̄ de eo qd̄ de cœlo. in eo. n. dixit de astris secundum superiorē lationē ornate dispositis & de elementis corporalibus quot & qualia) & ulterius Alexander (Tertio aut̄ de eo qd̄ de generatiōe & corruptiōe. in hoc. n. dixit de p̄mutatiōe primorū corpōrū adinuicē. cum enim q̄siuisset de hoc ī tertio d̄ cœlo: ī iis q̄dem cōpleuit de hoc sermonē. Sed & de cōi generatiōe & corruptiōe ostendens q̄e & qd̄ est & in quo ab oīb; p̄mutatiōibus differt) Ex q̄bus oībus clare mōstratū est eius q̄ est secūda p̄s: priorē p̄ticulā esse librū de cœlo & mundo nūcupatū. posteriorem uero particulam esse librum q̄ de generatiōe & corruptiōe dicē. ī quo ea q̄ iā in libro de cœlo & mūdo īcepta & q̄sita fuerant in hoc de generatiōe ne complet & plura alia tradit. Hæc sufficiāt de ordine particulari secūdæ partis.

Ordo p̄ticularis tertiæ p̄tis & est liber metheororū cum sibi annexis.

Caput. III.

Ertia at̄ p̄s totius physici negocii ea est quā ueteres metheorologiā uocabāt: in se oīa inaiata composita tā p̄fecte q̄ nō plene mixta sed ad mixta p̄fecta tēdētia cōtinēs. cū. n. ab uno materiali principio cōmuni scilicet ex alatiōe fiant: in una & eadem ēt collocari debent parte. Ordo autem particularis huius tertiæ partis est ordo totius libri in se qui de metheorologia uocatur īcipiētis (de primis qd̄e igif̄ causis naturæ &c.) In quatuor uolumina diuisi. ī quorū prioribus ea docent q̄ īp̄fecte mixta sunt. hæc aut̄ sunt q̄ secundum plurimū in sublimi apparent. dehinc ea q̄ ex elementis quatuor inuicē refractis plene mixta sunt: q̄ pro maiori p̄te ī terra fiunt. ueluti lapides & metalla: de q̄bus ī genere qd̄em ab Aristotele ī fine tertiū agif̄ libri: ī particulari at̄ a Theofraſto eius discipulo q̄ de more suo tractata diffuse ab Aristotele p̄ceptore suo: breuibus semp̄ suis ī scrip̄tis expediuit. p̄termiſſa a p̄ceptore suo. uel breuiter decursata: ea diffuso sermone disputauit. Fuere ēt q̄ plurimē tā arabes q̄ latini qui de mineralibus tali ab eis noīe nūcupatis: tam quo a natura sola q̄ quo artificio: scilicet elixiri naturæ tamē principiis cooperātibus p̄ficiunt: diffuse satis & generatim & sumatim de unoquoq; recte p̄tractarūt: sed quæcūq; talia sint: & quouis mō: & a q̄bus uis tractata fuerint: ī eadē tertiā p̄te q̄ metheorologia dicitur cōphēndi debēt. Cū igif̄ d̄ xero librū de partibus aīaliū seq̄ debere mox post hunc librū metheororū intellige post hunc īmediate seq̄: aliorum tamē libris de lapidibus & metallis in particula in hoc libro metheororū cōphēnsis uel eidem annexis. siue. n. ultimā tertiæ p̄tis particulā d̄ xero esse d̄ lapidibus & metallis in genere siue in specie: nihil interest quoad ordinē & colligantiū huius tertiæ p̄tis cū ea q̄ est de aīalibus quarta. Et hæc breuiter de tertiæ p̄tis ordine dicta sint. Nunc ad partem quartam & eius plures particulas quæ de animalibus sunt deueniendum est.

Sectio quarta: & est ordo particularis quartæ partis q̄ est de aīalibus. Caput primum de duplici cognitione q̄ habetur de animalibus. s. quia est & p̄p̄ quid est: & q̄ in utraq; cognitione tria docentur. s. substantia. generatio. & uita cum morte. & eodem fere ordine.

Ordo autē particularis huius quartæ partis quæ est de animalibus plurimas ī se habet difficultates. eo potissime cum plurimi philosophorum licet in cæteris aprobatissimi in iis tamen non recto processerint calle. quæ quidem omnes dissoluentur si quædam prius instruenda proposuero. Dicemus igitur q̄ Aristoteles de naturalibus scribens res ipsas naturales quia sunt assumpsit & suis locis debitis ipsarum causas inquisiuit & assignauit. non enim pura & nuda contentus est historia: sed eorum etiam causas inquisiuit. Hoc autē patet ab Alexandro aphrodisiō: qui in principio libri metheororum hanc Aristotelis exponens dictionem. (secundum inductum modum) dixit. (Secundum subinductum modum) dixit: quia non historiam quandam nudā tradidit in p̄cedentibus. scilicet libro de physica auditione de cœlo & mundo & de generatione & corruptione (sed cum inquisitione & assignatione causarum uniuscuiusq; dictorū & cū demonstratione uoluit facere de ipsis theoriam sic ergo. Significat & de dicēdis fieri sermonem) scilicet animalibus & plantis: licet diuersis ī locis. Naturalium enim quædam sunt quorum: ipsum quia est: manifestum est. nam Cometarum pluuiarum grandinum metallorum lapidum ipsum quia fere omnibus notum est: quare nō seiunctim de iis quia sunt & propter qd̄ īalia sint: speculari debent. Sed utraq; eodē in loco ac in eadē libri parte tradenda sunt: in qua enim p̄te Aristoteles yridem esse circularis figuræ similiter solis coronam & cætera talia narrauit: in eadē ac eodē libro causas inquisiuit: scilicet in libro metheororum. Cæterū cū aīalia ipsa similiter plātæ plurix sint: p̄tesq; suæ intrinsicæ extrinsecæq; ipsorū quoq; generationes: uitæ quoq; uictusq; plurimi sint ac diuersi: plurimasq; īter se hæc omnia habeant proprietates ac diuersas ut uix numero aliquo capi ualeant. Ex hoc coguntur sapientiæ amatores ī primis omnes ipsorum uires: suarū quoq; partium: operationum: generationum: ac uitarum proprietates: ī genere quodam & indistincte magis: recto ordine narrando solum: in unū historiæ modo claudere ambitum: quia talia sunt cōsiderando. deinde cuiusq; rei quia est iā cognitæ: illo fere eadem ordine: licet distincte magis: singulatim p̄ causas scientificè perscurati hoc modo orta fuit animalium ab Aristotele & uegetabilium a Theofraſto duplex cognitionis duplicis traditio: una qua res ipsæ p̄fata cognitione quia sunt doceantur: & hæc historia dicitur. altera qua p̄p̄ qd̄ sunt instruantur. & hæc causarum theoria seu speculatio uel cōtēplatio dici debet. Dicimus igitur q̄ aīaliū cognitio duplex ē. una qa sunt. Altera p̄p̄ qd̄ talia sunt. utraq; tū eadē ac eodē fere p̄tractat ordie licet modis ac libris diuersis. Nā de ipsa qa sunt ī historiæ libro tradit̄ narrādo potiusq; cās īgrēdo

LIBER PRIMVS

communi quadam & indistincta de animalibus doctrina. In reliquis autem tredecim libris: narratorum in histo-
 riis eodē fere ordine licet distincte: magis: nunc suā unicuique particulariter nunc plurium cumulatim in unum
 conuenientiū cām inquirat, de quo scemate. In primo de historiis cū sub quadā cōpendiosa formula ea pposu-
 set q̄ in posterū subtilius discutienda essent in fine sue formulæ ait. (Hæc ita ī p̄sentiarū formula exposuisse qua-
 dam p̄gustandi gratia placuit, uidelicet ut q̄bus de rebus tractandū & q̄renus esset p̄sequendū itelligeret, post
 acuratus de iisdē diseremus. Ut primū differentias atq; accidentia q̄ iuncta cuiq; sunt accipiamus, deinde ad eo-
 rum cōperiendas causas euitamur. Ita, n. effici pōt ut uia rōneq; docēdi utamur naturæ cōgrua, cū cōmentatio
 singulorū antecedit, hinc, n. aperit q̄bus nā de rebus & ex q̄bus effici demonstrationē oporteat.) In secundo etiā
 de partibus aīaliū ait (Ex q̄bus nā & quot mēbris singula aīalia cōstarent libris historiæ q̄ de iis scripti a nobis
 sunt planius explorauimus: nūc q̄s ob causas quæq; ad hunc modū ita se habent cōsideremus, ita ut oīs ratio se
 iuncta ab iis q̄ p̄ historias exposuimus tractetur) q̄ igit̄ in historiis de aīaliū cognitiōe q̄ sunt istructa sunt: hæc
 fere eadē & eodē fere ordine nō solū de p̄tibus dixero sed & de reliquis aīalium scibilib; ī cæteris libris tredecim
 p̄ causas cognitiōe p̄ qd̄ seiunctim ab historiis inq̄runt & instrunt. Hoc ēt palā fit ex ep̄logo generali posito
 in fine libri de motu in cōi quo scribit̄ (de p̄tibus quidē igit̄ uniuscuiusq; aīaliū & de aīa adhuc aut̄ & de sen-
 su & memoria & somno & cōi motu diximus causas, Reliquū aut̄ de generatione dicere) De quibus igit̄ ī histo-
 riis sola fuerat sine causarū inq̄sitiōe facta historia: in iis aliis tredecim libris de eisdem inq̄sita & assignata
 fuere causæ. In libello ēt de p̄tibus ad motū aīalibus necessariis: qui de p̄cessu ab aliquibus aīaliū inscribitur: post
 quorūdā narrationē ī illo tractandorū libro: quonā mō de eis ī historiis tractatū sit: & quō ī hoc libello sup̄sit de
 eis tractandū ī principio exponit dicēs (Quod qdē, n. sic cōtigit manifestū est ex historia naturali, p̄ qd̄ autem
 nūc cōsiderandū. Quare tota de aīalibus doctrina in historiis tradita ē, tota quoq; in reliquis tredecim libris. Cæ-
 terum illic q̄a talia sunt, & indistincte magis, uia quoq; cōiori, in reliquis tredecim distinctius rerum causas inq̄-
 rendo, Capit̄ hic historia p̄prie nō aut̄ lato uocabulo, quā latitudinē tertio de cœlo & mundo sumpsit cū dixit
 (Manifestū quia de natura historiæ plurimū accidit de corporibus esse.) & p̄rio libro d̄ aīa (p̄ utraq; hæc aīa hi-
 storiā rōnabiliter utiq; in primis ponemus) lato, n. uocabulo scientia in libro de aīa & ī cæteris de natura libris
 causas inq̄rētibus historia d̄, cū ī oībus p̄ter aīaliū ac uegetabiliū historias rerū causæ inq̄rant: qd̄ potius scīa
 q̄ historiæ p̄prie ē. Tria aut̄ sunt q̄ de aīalibus in historiis & theoria causarū tractat̄ & eorū fere ordine, substan-
 tia p̄rio aīaliū siue essentia cū suis op̄atiōibus p̄prie seu p̄p̄inquirōibus, generatio sc̄do, Tertio uero uita & mors
 cū sibi cognatis: eorū q̄ aīalibus a sola natura eueniūt oīum ultia, iis tamen a sola natura euenientibus expeditis:
 si quo mō ad ea q̄ nō sola natura: sed arte quoq; adm̄strante p̄cedūt fiat trāsitus: nouū aliud par cōtrariorū no-
 bis se offert, posteriorē adhuc magis tractationē postulās, uidelicet lāgor & sanitas. Tria igit̄ sup̄ius dicta, s. sub-
 stātia cū op̄atiōibus p̄prie generatio: & uita cū morte & sibi cognatis cū sanitate & ægritudine ambobis artifici-
 um quoq; mō attingētibus: de aīalibus narrat historia (de eisdē licet distincte magis & eodem fere ordine: causæ in-
 quirunt. In octauo, n. de historiis sic scribit̄ (Generatio & reliq; aīaliū natura ita se habet.) Hoc quātum ad ep̄lo-
 gū substātiæ & generatiōis iā expeditarū.) Actiōes at̄ et uitæ p̄ moribus uictuq; differūt. (Hoc quātū ad uitam
 quā tertio p̄sequit̄ loco, Theophrastus ēt sui p̄ceptoris sequēs uestigia tria p̄fata docet in historiis de plātis: dicēs
 in principio (plātārū differentias reliquāq; naturā ex p̄tibus & affectionibus.) Hoc quātū ad essentiā plantarum:
 cuius ps sunt ipsæ plātārū p̄tes & quātū ad earū passiōes (generatiōibus) hoc quātū ad secūdū qd̄ ē generatio. (Vi-
 taq; petere oportet) hoc de tertia tetigit p̄te. Ex iis liquet tria p̄dca, s. substātia: generatiōe, & uitā cū p̄fato illoq;
 ordie ab Aristotele in historiis aīaliū: & eadē tria in causarū theoria: tredecim libros cōtinēte: tradita fuisse. Cogno-
 scit̄ ēt hic ordo ex naturali rerū p̄cessu & ordine. Essentia, n. rerū natura prior ē: post hæc generatio ipsa p̄cedit
 dehinc uita, tandē mors oīum extrema, generatio, n. talis fit qualē ipsa aīalium essentia p̄mittit: ad modulum, n.
 substātiæ regē fit generatio, prior enim simpliciter est ipsa substātia generatione, dicente Aristotele ī primo de
 partibus aīalium: cōtra eos q̄ solā in cā posuere materiā. (Latere at̄ ne illud quidē oportet an ita agendū quēadmo-
 dū priores auctores qui quō res quæq; fieret q̄ quō esset tractare maluerūt, nō, n. iter hæc parum interest: sed, n.
 exordiendū qd̄ dictū iā est, ut primum res p̄sequamur q̄ quoq; in genere p̄spectiores p̄optioresq; habent: deinde
 causas reddamus, & generatiōe) disputanda, n. est prius substātia siue essentia q̄ generatio, quoniā ea prior est
 secūdū naturā quod idē approbat in principio quinti de generatione aīalium cum dicit, (Etenim ut ī initio di-
 sputationis nostræ dictum est nō quia tale quid gignitur quoq; ideo tale quid est, s. in iis quæ statuta diffinita &
 certa naturæ sunt opera: sed potius quia tale est: licet talē & gignit̄, substātiā enim generatio sequitur & sub-
 stātiæ gratia est: non ipsa generatiōem. (In historiis igitur & causarum theoria eadem tria & eodem fere p̄di-
 ne p̄tractant̄, s. substātia cum suis operationibus propinquis primo, generatio secūdo, Tertio uero loco uita cū
 morte omnium ultima, in his enim tribus consimilia sunt, ab historiis, n. tanq̄ a proposito exemplari quodam
 lineationibus de articulatis distinctissimam: figuræ Cæsaris indistinctæ magis superposueris, sic enim pars ali-
 qua alicui parti licet indistinctæ & tota figura toti figuræ & eodem fere ordine correspondent, diximus (fere) eo-
 q̄ in nonnullis licet paucis sit ordo diuersus quod in posterum demonstrandus est. Quod igitur cognitio
 quia est & cognitio propter quid de animalibus & plantis seiunctim doceri debeant: in cæteris uero naturali-
 bus non seiuncti sed eodem in loco simul: & q̄ ii duo modi cognitionis ab Aristotele de animalibus agente tra-
 diti sint scilicet quia est in historiis: & propter quid est in cæteris tredecim libris: & quod eadem tria & eodem
 fere ordine in utrisq; dicantur scilicet substātia primo: cum suis operationibus propriis, generatio secūdo, ter-
 tio loco uita cum morte: ex iam disputatis palam factum est, quibus p̄cognitis nunc ad ordinem ipsū quar-
 te partis particulariter accedamus.

Quomodo liber historiarū est primus & quomodo nō.

Ritur q̄stio an liber de historiis animalium cetera de animalibus tradita p̄cedere debeat. potissime cū cognitio q̄a est nobis primo se offerat: postquā ī naturalibus ea sequitur q̄ est pp̄ quid. Hoc quoq; primo de historiis sic approbat cū scribit (Vt primū d̄rias atq; accidētia q̄ iuncta cuiq; sunt accipiamus. deinde ad eorū cōperiendas causas enitāmur) Secundo quoq; de partibus animalium sic scriptū reperit (ex q̄bus nā & quot numero membris singula animalium cōstaret: libris historiarū q̄ de iis scripti a nobis sunt planius explicauimus: nūc q̄s ob causas quāq; ad hunc modū ita se h̄nt cōsideremus) Ad hoc et adduci debet illud qd̄ superius scriptū ē: sum ptū a principio libri: de animalium p̄cessu uel p̄gressū (Quodq; dē. n. sic cōtingit manifestū est ex historia naturali pp̄ qd̄ aut nūc cōsiderādū) Ceterū Aristoteles circa finē eius q̄ de meteorologia dicit p̄fatis cōtraria scripsisse uē. Nā cū docuisset q̄ supposita similiū corpore eēt materia: q̄a elementa quatuor: & cuius nā elemēti unū quodq; horū esset magis: puta q̄ aliq̄ essent de terra magis: aliq̄ de aqua: & cum iter similia corpora caro os & cetera animalium similes partes cōnumerent: ex q̄bus ut ex materia fiūt dissimilares partes: ex q̄bus tandē animalium & plātā īmediate cōstituunt: cū inq̄ ut dictū est q̄ nā essent p̄dca ex parte suā materiae docuisset: lā de iis eisdē inq̄t est agendum ex parte formā: q̄ forma utiq; magis cognoscit dū ī dissimilariū uenerit cōpositionē: ex eorū inq̄a operationibus ac officiis. simili ē t̄m agendū de dissimilariis q̄ ex similaribus fiunt partibus: ex q̄bus tandē animalia fiunt & plantā. Quare post plura tandē concludit (Si igit̄ habemus cuius generis unū quodq; & c.) in fine quoq; uerborū cōcludit Alexander (Quare ex iis hunc librum seq̄ uident̄ ea q̄ de partibus animalium in secūdo. n. de partibus animalium de iis dixit de q̄bus dicebat oportere facere) Nam libro de generatiōe & meteororū quarto: similiarium scita ac supposita materia. s. elementis: q̄ eorū sunt materia: necesse ē eorū scire rationē: q̄bus complete scitis necesse est post hoc partes scire dissimilares ex similaribus cōfectas. hoc at̄ factū ē & certū habuit exitū ī libro de partibus animalium. q̄bus dā. n. in primo libro de ordine ac mō tractādi ea q̄ animalibus p̄tinent expeditis: assumptis deinceps iis quorū causā inquirendā sunt: mox ī principio secundi libri de similaribus partibus sanguine medulla carne neruis & aliis talibus agere incepit post q̄s similes partes expeditas dissimilares agredit̄ partes: caput uidelicet nares aures & similes: iuxta eius ordinē quem in fine meteorologicorū prius admonuerat. Ad hāc dicimus q̄ ī ceteris naturalium cōtemplationibus cognitio q̄a est nō seiunctim sed simul cū ea q̄ ē pp̄ qd̄ p̄ter animalia & plātā uti superius diximus. pp̄ p̄fatas causas: associat̄ in animalibus. n. cognitio q̄a est seorsum ab ea q̄ est pp̄ qd̄ similiter in plantis tradi debet. Quare liber de historiis in quo cognitio q̄a est docet̄ de animalibus totā de animalibus causarū īquisitionem p̄cedere debet: uti superius ab Aristotele in principio secundi de partibus scriptum fuerat cum dixit (Ex quibus nam & quot & c.) Hoc tamē nō cōtradicit iis quā ab Aristotele & ab Alexandro in fine meteororū scripta sunt. dicentes. n. Aristoteles & Alexander librum de partibus animalium qui causas partium inquit mox sequi ad librum meteororum: causas causis copulati sunt. In scrutinio igitur causarum liber de partibus libro meteororum copulandus est. ita ut ambo libri in hoc cognitionis genere proximi sint. Verum id non prohibet quin historiae interponi possint: sine quarum cognitione quia sunt speculatio per causas de partibus imperfecta foret. Cum enim aliqua duo in causarū cognitione: sicut lac: cometis. uis at̄ pluuia: ros & similia: loco uicina & continua fuerint tametsi inter causas primi & secundi causas: cognitio quia est de secundo sicuti fit interposita fuerit: non ob hoc tollitur quin cognitio propter quid secundae rei cognitionem propter quid primae pertractatae rei in causarum reditionis genere īmediata sit. nihil enim mediat quod re alicuius reddat causas: sed solum quia est interpositum est: pari ratione post causas mixtorum inanimatorum in tribus libris meteororum traditas: post quartum quoq; librum meteororum: in quo per elementorum passiones cuius nam sit elementi unū quodq; simile corpus & cuius magis cuiusue minus ostensum est: quod est ipsorum similiarium ostendere & assignare materiam. puta sanguinis carnis nerui mox in sequenti libro scilicet de partibus animalium: horum causā secundum rationem: & dissimilariū materia & ratio: nulla externarum rerum interpositione quā ad causarum reditionem attineat: assignatae: sunt q̄ enim iter hāc duo liber de animalium historiis intercitat: hoc non tollit quin recte dicatur librum de causis partium animalium sequi mox debere ad librum de causis mixtorum inanimatorum in genere traditionis causarum & ex iis oīs cessabit ambiguitas. At quoniam uti diximus libri tredecim de causis animalium toti libro de historiis tam in rebus tribus dicendis scilicet substantia. generatione. & uita: q̄ in ordine conueniunt: nos librum de historiis seorsum a ceteris nō ordinabimus sed passim de parte in partem procedendo secundum suarum partium ad librorum de theoria causarum congruentiam: suo ordine disputabimus: sic enim utrorūq; uidelicet historiarum & theoriae per causas sibi inuicem congruentium uerus ac certus ordo & lucidior patefiet. Et hāc de historiarum animalium libri ordine quātū ad praesentia attinet sic disposita sufficiant: qui de historiis liber sic incipit (Animalium partes aut īcompositae sunt & c.) Nunc autem ad ulteriora accedamus.

Ordo libri qui est de partibus animalium.

Caput. III.

Ria diximus fuisse scripta de animalibus ab Aristotele. & eadē tria a theophrasto de plātis substantiā cū opōnibus p̄ximis. generōne & uita cū morte. substantia at̄: q̄ inter hāc tua natura prior est: ex materia & forma consistit. materia autem est corpus quod ex partibus dissimilariis conficitur hāc autem ex similiaribus: similiares ex elementis: de materia uero similiarium quoniam uidelicet modo ex eis scilicet elementis eueniant similiares: & ex quo elemento unū quodq; fiat simile: magisq; ex uno q̄ ex alio conficiatur: ex qualitatibus passionibus: in quarto libro meteororū ostensum est. de iis at̄ similiaribus & dissimiliaribus q̄ dā sunt: & secundum materiam & propter quid sint secundum rationem: in hoc libro de animalium partibus nuncupato cum sibi annexo libello περι τῆσ̄ ζωῶν. id est de processu siue secundū alios de progressu aut īcessu animalium p̄tractat: q̄

LIBER PRIMVS

liber de partibus in quatuor diuisus uolumina incipit (In oī cōtēplandi genere & cetera) Harū autē ptiū & gene-
rationū doctrina tametsi ea q̄ de p̄fectioribus ac diuinis ignobilior sit nobis tamē amabilis est : quoniam de iis
plura & magis q̄ de illis adiscimus cū nobis magis domestica sint. Ordo eius libri ē uti diximus: quoniam mox
seq̄tur ad eū q̄ dicit̄ meteoroloḡ in genere cognitionis causarū. Nā post mixta inaiata ī libro meteoroloḡ p̄ cau-
sas p̄tractata: seq̄ debēt ipsa aīalia uti superius probatū est. & īferius magis demōstrabit̄. de aīalibus uero substā-
tia prior est ceteris. De ipsa autē substantia siue essentia materia aptius p̄doceri debet. forma. n. quæ est aīa cum
sit physici corporis organici in potentia uitā habētis endelechia: in eius diffinitōe p̄ciuisse corpus p̄supponit. si-
militer ēt eius operatōes q̄ non eius solitus sed totius sunt cōiuncti. Ad hæc sicut elementa q̄ similariū sunt ma-
teria ante librū de p̄tibus ī quo similariū forma doceat̄ p̄tractata sunt: ita aīaliū p̄tes ad eū q̄ est de aīa cū partes
ipse aīalium sint materia aīa autē forma: p̄tractari debēt. Nec obstat illud qd̄ in secundo de p̄tibus scriptū dedu-
ximus (Ex q̄bus nā & quot & cetera). In eodem. n. cognitionis genere. s. cognitiōe p̄p̄ qd̄ liber hic de aīaliū parti-
bus mox seq̄tur ad eū q̄ de meteorologia dicit̄. p̄ meteorologicū nō solū id qd̄ in sublimi sit: uti nomen so-
nat̄ intelligendo Sed ēt oē id qd̄ inaiatū existens uel īperfecte sit uel plene mixtum sicut lapides & metalla & me-
dia: ab uno cōi materiali cōficiat̄ principio uidelicet exalatione. de q̄bus oībus in tribus primis Aristoteles egit
libris. licet in ultima tertiū parte de lapidibus & metallis in cōi tantum. At si in diuerso cognitionis genere al-
terum alteri conferre uolueris. liquet hunc librum de partibus sequi mox ad eum qui animalium historia dicit̄
tur. Quorundā. n. eorū q̄ historia narrat̄ scilicet partium: horū liber de p̄tibus causas & p̄p̄ qd̄ iducit. Huius ēt
ordinis testimoniū habeto ab Aristotele ī fine quarti meteoroloḡ & Alexādo cū eo: uti parū ante mōstratū est.
Ad hæc. iste ordo ex iis ēt q̄ in primo de aīaliū p̄tibus scribuntur sic cōprobatur. Nā postea q̄ aristoteles ibidem
modū quo naturalia demonstrant̄ & uia pleniorē ad processum huius disciplinæ demōstrasset: & discussa colli-
gēs & p̄tractanda p̄ponēs: dixit (Sed quēadmodū ratio tractāde naturæ p̄bari debeat: atq; de iis rebus uia apta:
facilimeq; cōtemplari docereq; possimus & c. dictū. iā est. q̄ cū ita p̄finita explicataq; sint: de iis quæ deinceps
sequant̄ agamus: indeq; ordiamur.) iis dictis ipse aristoteles res naturæ in duas partit̄ p̄tes dicens alias esse in-
generabiles & īcorruptibiles diuinis: eæ autē sunt diuina corpora. alias corruptibiles de diuinis pauca & minus
cōtemplari nos posse dicit qui a nobis remotiora sunt & nostris sensibus. a. quibus nostra pendet cognitio. De
corruptibilibus autē sicuti sunt plāte & aīalia plura & magis. a. nobis cōtemplari possunt cū nobis magis fami-
liaria sint quā diuinorū cōtemplatio nobis sit gratior: iis dictis dicta copulās dicendis tandē cōcludit. (Sed cū
iā satis de illis egerimus nostrāq; explicarimus sententiā restat ut de aīante natura diseramus : nihil pro uiribus
obmittentes uel uilius uel nobilius. (Ex q̄bus uerbis clare suscipere possumus in negotio de aīalibus hūc librū
de partibus in quo ordinē hunc p̄dicat esse primū dixit autē uel nobilius. p̄pter aīam q̄ est aīalium nobilior &
honorabilior pars. Dixit autē. uel uilius p̄pter cetera q̄ sunt aīalium partes: generationes: & alia: Cum igitur post
p̄tractata proponat se iam de proximo de aīali natura tractaturum id autem quod de animali natura in hoc li-
bro pertractātur sunt ipse partes quæ: sunt animalium natura cum sint eorum materia: sequitur hunc librum
qui de aīaliū p̄tibus agit in reditiōe causarū mox sequi ad meteorologicū negotiū. & primū ēē in negotio. aīaliū.
Huic autē libro de partibus cās partiū ingrenti: primus de historiis liber: secundus ēt & tertiū posterior pars: simul
cū priori parte q̄ de partibus ad generationē seruiētibus agit: correspōdēt licet forte prior pars tertiū libri q̄ est
de partibus ad generationē seruiētibus rationabiliter ut inq̄t Aristoteles libro de aīaliū generatione correspō-
deat. in quo causas p̄tiū ad generationē inq̄rit. libri ēt quarti ps̄ illuc usq; ubi de partibus colligens proponit de
sensu dicens (pres̄ aīalium oīum interiores exterioresq; generatim tū propriæ cū cōes ita se habent) eidem libro
de p̄tibus pari mō correspōdet. In hoc. n. de p̄tibus libro & ī illis de historiis p̄dictis uolumib; eadē res uidelicet
aīaliū p̄tes tractat̄: sed illic cognitiōe q̄a talia sunt narrādo: hic uero earū cās. īgrēdo. Et hæc satis dcā sint d̄ eo q̄
ē de aīaliū p̄tibus libro. Sūt īsup nōnullæ pres̄: q̄rū officiū est motus aīalium. de q̄bus p̄t motui tali deseruiunt
& tales sunt libellum quendam composuit Aristotelis: de cuius ordine mox dicendum est.

Ordo libri de partibus ad motum utilibus qui de progressu animalium inscribitur.

Caput III.

Ræter dicta nōnullæ sunt ad motū aīalium utiles pres̄. s. p̄gressionē natationē uolatum & reptionemq;
p̄ cum plurimis insit in cōi qd̄ raditiōe tractari debent. ne forte cū naturæ cuiusq; aīalis tractarent̄ : si sin-
gulatī eas tractare uelemus: idem sæpe iutiliter repetere cogere mur Huius libelli necessitatē in primo de
partibus libro expressit Ari. dicens (Sunt. n. fortasse quæ cū eandē sortiant̄ appellationē di-
scrimine distāt̄ sp̄tici ut animalium Incessus quippe q̄ sp̄tici unus esse minus uideat̄ discrepant. n. inter se uolatio. natatio. ingressio
reptio. quāborem quoniammodo tractandum sit latere non conuenit utrum īquam primum comuniter. per
generis cōplexionem: postea uero res p̄p̄rias considerare oporteat. an potius quæq; p̄sequi singulatī rectius est)
Et q̄ de p̄tibus unū fecerit librū q̄ de īgressu d̄i testis ē ēt ipemet Aristoteles quarto de p̄tibus libro dicens. Cā
quāobrē id pedibus uacet). s. serpētum genus (redidimus cū de gressu aīaliū ageremus) post hoc eodē libro ab eo
sic scribitur. (De inflexu curuarum partium consideratū iam ē cū de cōi aīalium gressu ageremus: Neq; p̄ hoc
uerba sumere debemus librū de progressu p̄cedere ante libros de p̄tibus. non. n. uerba hæc hoc in loco ordinis
causam apposuit. Sæpe enī de aliquibus se scripsisse dicit cū tamen liber in quo de talibus egit ordine doctrinæ
postponi debeat. similiter de aliquibus se tractaturū dicit q̄: tamē ordine doctrinæ p̄cedere debēt. nihil. n. talia uer-
ba in principio aut fine libroꝝ aut in calce uel principio alicuius materiæ cū p̄tractādæ uel p̄tractatæ scripta fue-
rint ordinem certum non significabunt ut inferius clarius patefiet. Hæc igitur uerba hic posita huius libri p̄fa-
tum non tollūt ordinem. Incipit autē hic liber *περι ζετων χρυσιων μοριων τοιοσ ζωισ ωδωσ την κινισιν*
qd̄ sic interpretat̄. (De p̄tibus autē utilibus aīalibus ad motū & c. Hunc autē librum & græce & latine interpretatū
& uidimus & hēmus. Ordo autē eius est quoniā ad eū mox seq̄t q̄ de p̄tibus aīalium nūcupat̄. Est. n. p̄tiū cogni-

tionis fere cōplemētū cū ī ipō nōnullæ aīaliū ptes ptractēt. Scorsum autē hęc ptes ad motū utiles: ab aliis q̄ ī li-
bro de ptribus disptatæ sunt: ī uno quodā cōi traditæ. sunt libro: quoniā ea p se ī uno sermōe cōi ptractari postū-
lant: quæ ī uno et cōi cōueniūt genere. Huius ordinis testimonionū hinc potius accipimus: quoniā ī fine huius
libri nō mō ea q̄ de ptribus ad motū utilibus epilogādo colligit uerū cætera quoq; de ptribus ad librū de ptribus
spectātia ante eas q̄ ad motū utiles sūt resūpsit dicēs (Quæ qdē igit̄ de aliis ipsis ptribus: & eaq; q̄ circa pgressū
aīaliū & circa oēm scdm locū mutationē hūc habēt modū iis at̄ determinatis cōseqns est speculari de aīa.) Illud
enim (Quæqdem de aliis ipsis ptribus) epilogus est libri de partibus. residuū at̄ est epilogus huius nunc instātis
libelli ex qbus satis patet librū hunc de ptribus ad motū ad eū mox seq̄ librum qui de partibus dicitur. adhuc
autē de partibus ad motū: statim sequi eū qui est de aīa: q̄ est altera assentiæ aīalis pars: Quo circa sermo ille
quo in fine de partibus scriptū reperitur (Seq̄ur ut de generatiōe aīaliū diseramus) uiciatus agnosciē mutata
dictiōe illa πoφῶσ. i. pgressū in illā γενέσῃσ. i. generatiōe ut uerus sermo fuerit (Seq̄ ut de pgressu aīaliū di-
seramus) De quoq; de errore. & erroris huius seu deceptiōis ac uicii cā: diffuse satis īferius disputabit̄. Huic autē li-
bro de ptribus ad motū nihil determinati rīdet ī historiis: sed pluriā de ptribus nūc ad gressū nunc ad uolatū nōnūq;
ad natationē reptationēq; utilibus ī historiis ptiū passim d̄terminata sūt. de ordīe igit̄ eis libri q̄ d̄ pgressu seu pces-
su uel īcessu aīaliū īscribit̄ hactēus hęc dcā sint ī quo māle p̄cipiū aīaliū exceptis ptribus ḡiatōi d̄ seruētibus cō-
plemētū suscepit. post qd̄ forma ip̄a. i. aīa tāq; altera essētiæ ps merito succedere debet. Ordo libri de aīa. Ca. V.

Ltera igitur animalium essentia pars ultra materiam seu partes quæ ignobiliores sunt est aīa q̄ est pars
nobilior & aīaliū forma. huius. n. cognitio nobilissima ac utilissima. nō tātū dixerō naturali scientiæ. uerū
etiā ad cæteras scientias. est. n. aīalium p̄cipiū. neq; res p̄ solam cognoscitur materiam. physici. n. diffi-
nitio ea est potissima q̄ ex materia ac forma & eo unde p̄cipium motus conficitur. ut dicitur libro primo
de aīa. sic. n. scimus unūquodq; qd̄ est & pp̄ qd̄ est cū materiā & rōnem hēmus: maxime autē cū ambo & unde
p̄cipiū motus & generatiōis & corruptiōis. uti dixit ī fine libr̄ meteororū. Quare ad aīalium uerā cognitio-
nē nō solū ptes q̄ sunt materia: sed et̄ aīa q̄ est forma: & magis aīa q̄ ptes cognosci debēt: Vt in arte factis. si. n.
lectulus cognosci debeat: nō satis ē scire lignū qd̄ est eius materia nisi uirtutē illā quoq; qua tale qd̄ est lectulus
agnoscamus. a simili in natura. si hō uel hoīs ps sciri aut cognosci debeat: puta Caro aut sanguis: nō sufficit eius
scire materiā. s. elemēta uerū uī q̄ tale qd̄ ē cognoscere oportet. hoc at̄ ē ipsius forma & rō. sic d̄ cæteris fieri ope-
ret. nō igit̄ satis ē ptes p̄sciuisse corpis si aīal cognoscere curamus: nisi et̄ eius forma. s. aīa cognoscat. hōr̄ fides
ab Aristotele ī p̄rio libro de ptribus sic accipit̄. (Quod hō cæteraq; aīalia mēbraq; eorū natura cōstēt dicēdū p̄fe-
cto de carne & osse de sanguine deniq; de oībus tā simili q̄ dissimili strue cōpactis. ut de facie d̄ māu de pede: q̄ qd̄q;
eorū tale sit: & q̄ ita cōstēt facultate uiue uirtute. Nō. n. satis ē catēus tātū nosce qbus rebus cōpositū sit ut igne ter-
raue: sed p̄inde agēdū ut si d̄ lecto aut d̄ quolibet alio generis eiusdē agere. formā. n. potiusq; materiā declarā-
tēptaremo) q̄buldā deniq; īterpositis reuēns cōcludit (Cū hęc inq; statui ita dūt hoīs naturæ studiosi sane īterest
de aīa & discere & scire) & paulopost (Nā ob eā et̄ rē q̄ de natura agit eo āplius docere d̄ aīa q̄ de mā debet. q̄
mā natura potius p̄ aīam q̄ e contra ē) Et hęc satis de necessitate traditiōis de aīa de q̄ ī uno agit̄ libro ī tria di-
uiso uolumīa. q̄ Incipit (Bonorū & honorabiliū noticiā opinātes &c.) Ordo at̄ eius ē quoniā ad librū d̄ ptribus ad
motū aīaliū utilibus īscriptum: nullo interposito consequitur. q̄ de p̄gressu et̄ aīaliū dicitur. Nam cum ī p̄rio
de ptribus dicat nō satis esse de lectulo scire materiā. si lectuli cognitio plena haberi debeat: sed fore necessariū
eius quoq; formā cognoscere: p̄ hoc nobis tacito indicat eloquio: q̄ ante formā ipsā materia p̄cognosci
debet. Hōr̄ testimonionū ut diximus est epilogus in fine libri de ptribus ad motū utilibus positus: quo scriptū est
(Quæ igit̄ de cæteris ipsis ptribus q̄ circa p̄gressū aīaliū circa oēm scdm locū mutationē hūc hūt modū: iis de-
terminatis iis ē speculari de aīa.) Cognoscit̄ et̄ huius ordīs ueritas eo quo ī fine de cā motus aīaliū in cōi sic scri-
ptum est. περὶ μὲν οὖν τῶν μορίων ἕκαστον κῶν ἰδῶν: καὶ περὶ ψυχῆς. εἰ δὲ καὶ περὶ αἰσθησεως καὶ
μνήμης, καὶ ὑπνοῦ καὶ κοινοῦ κινήσεως εἰρηκόμεν. τὰς αἰτίαι: λόγων δὲ περὶ σενέσεως εἰπεῖν. Q̄ sic
īter p̄rat̄ (De ptribus qdē igit̄ uniuscuiusq; aīaliū & de aīa: Adhuc at̄ & de sēsu & mēoria & sōno & cū motu dixit̄
cās. Reliquū at̄ de ḡione dicit̄) In hoc. n. cōi ac ḡiali ad eēntiā & opatiōes p̄pinqs epilogo: post aīaliū ptes: cū p̄-
tribus eas et̄ aphendēdo q̄ ad motū sunt utiles: mox collegit ipsam aīam. Hunc et̄ ordinē alexāder aphrodiseus ī li-
bro meteororū uti sup̄ius dixit̄ approbavit cū dixit post meteorologica seq̄ hbrū de ptribus aīaliū. Ipse et̄ suo
de aīa libro sic scripsit. (Quare si ea q̄ comedere & apte de aīe substātia p̄feruntur cōtraditiōibus īplicare nō uolu-
mus: primo loco ipse possidētis aīam corporis apparatus cōtēplādus ē: & internarū iuicē externarūq; p̄tiū cū ip-
so uenustatis & pulcritudinis cōcētū: lex & dispositio congrēda. Simul. n. hęc ip̄a speculati fuerimus: haud q̄q;
ulterius admirabile & nr̄i opiniōe maius eē uidebit̄ ut ī corpe supra q̄ op̄ari possumus mirabiliter atq; ambi-
tiose disposito aīam tot in se motionū p̄cipia possidēs contineat.) Ac si diceret si suba aīe & eius uires & opa-
tiōes at̄e corpus corpisq; ptes ptractēt: ī ambiguis iuoluemur difficultatibus minime credēdo q̄ de aīa ptracta-
bunt̄: credētes quæ sunt de aīa supra nr̄am opiniōē existere sed si corpus corpisq; ptes tā īterios q̄ exteriores
eorūq; cōcētū (qd̄ ī libris de ptribus sit) p̄siuerimus: nihil qd̄ postea tractabit̄ d̄ aīa mirabile uidebit̄: neq; sup̄ uirs
nr̄as: sed corpis uenustati & p̄tiū cōcētū potius cōuenire: Hūc et̄ ordinē pachieris græcus sūmas Aristo. librorū
scribēs diligēter obseruauit: post ptes. n. aīaliū: de ptribus ad motū utilibus scripsit. Post has uero d̄ aīa ip̄a. Aueroys
etiā in paphrasi uel sūma dicit̄ libri meteororū dixit.) Nā liber in quo loq̄ de mēbris aīaliū & eorū utilitati-
bus p̄cedit librū de aīa) Errauerūt igit̄ q̄ librū de aīa: cæteris q̄ ī tota methodo de aīalibus tradita sūt: īscie p̄po-
suere: sed d̄ hoc planius īfra. Huic at̄ li. de aīa nihil determinati rīdet ī historiis: sed cognitio q̄ ē & pp̄ qd̄ de ipsa
aīa: ī eodē tradit̄ li. aut forte illd̄ pagē qd̄ de sēlibo ī historiis docet Cū. n. aīa p̄cipiū eēt nō aīaliū solū sed & uiuē-
tū oīum: satis fuit artifici īgēioso de aīalibus agēti semel aīaliū limites exir̄. Cū. n. post aīaliū ptes expeditas q̄ sūt

LIBER PRIMVS

eorū materia: de aīa aīaliū forma mox agere cogere: iēpta autē eēt aīaliū doctria si de sola aīaliū aīa ptractasset: Iccirco post ptes p̄dictas necessariū fuit simul cū aīa quæ est aīaliū forma: uegetabiliū quoq; potētias simul per tractare. & sic aīalium limites parūp exire. uegetatiua. n. aīalium & plantarū eandem habent naturam & p̄prietates opōnesq; cōes: sic ēt sēlitiua brutorū cū sēlitiua hoīs ī eisdē fere cōueniūt naturis ac p̄prietatib; q̄re p̄ utrisq; in eodē loco tractari licuit: aliter earū altera supflua fuisset tractatio. & inutilis repetitio. Rationabiliter itaq; licuit Aristoteli de animalibus agenti: & de aīalium aīa docenti: parūper & semel animalium limites pertransire & uegetabilium terminos attingere: dū de theoria causarū scrutaret. Vanū igit ac supfluū fuisset: si dū historias tractaret pari quoq; mō aīalium limites de uegetabilium simul & aīalium aīa idē supflue tractasset. Tanto magis cū ea q̄ de aīa docent: nō plurimo sed pauco cōphensa sunt numero: & q̄ talia sint oībus fere notum est. Quisq; n. cognoscit uegetabilia & aīalia nutriti: augeri: ac generari: q̄libet agnoscit q̄ aīal uidet: q̄ audit: q̄ gustet: q̄ odoret: q̄ tāgat: sēnsatorūq; imaginatiōes habeat. Quare historia in iis a cōtēplatiōe causarū sepati minie tractari debuit: & si scā fuisset supuacanea foret. At si de uita uitæq; cognatis q̄ uiuentibus oībus sicut aīa cōmunia sunt bis in plantarū & aīalium doctria ptractatū sit. s. in historiis & in causarū cōtēplatiōe. nō p hoc ad aliena de iis iutiliter trāsgressus est. de illis. n. in causarū reditione: & in historiis aīaliū prout aīalibus insunt tractatū est. prout autē uegetabiliū passiōes sunt: cū rōnes ab aīalibus & causas ī multis alienas habeāt: alioq; erat ratio: alibi tradenda. ut inqt Aristoteles ī fine de causis longitudinis ac breuitatis uitæ. ubi cū de eis p̄t aīalibus spectāt tractauerat: de eisdē se denuo p̄t uegetabilibus attinent ptractūq; pollicet: secus at ab iis est traditio de aīa quoniā ea q̄ de uegetatiua aīalium tractantur: eadē & eisdem rationibus de uegetabiliū aīa disputari debēt Et hęc satis sint de necessitate ac ordine libri de aīa: in quo totus cōpletur ordo librorū: qui de animalium substantia siue essentia agunt: nunc ad ulteriora p̄cedendum est.

Quod necesse fuerit tractasse de quibusdam operatiōibus: & q̄ prius ante generationem. & quæ posterius post animalium generationem tractari debuerant.

Caput. VI.

Xpedita aīalium essentia: nunc ipsarum operationum ordo dicendus est. Operationes aīalium sunt singulis animalibus propriæ: de quibus in illis libris diffiniri debet: ī quibus singulorū aīalium docent naturæ. uel naturæ illæ ptes eorū sint aīalium & de iis in libris de partibus: uel generationes & de iis in libris de generatione aīaliū. aīalium sunt pluribus cōes: & hęc duplices. aīalium. n. solis cōueniūt aīalibus. hęc autē sunt. sēnsus: memoria: somnus & uigilia motus. Aīalium uiuentibus oībus: hęc at sunt. uitæ lōgitudō & breuitas. iuuentus & senectus: mors & uita lāgor & sanitas: de unaquaq; harū cū pluribus cōmunes sint: ī singulis libris agendū ē: ne idē inutiliter repeti cōtingat. Cæterū cū istæ operatiōes secūdū p̄r̄p̄theticos totius sint cōiūcti: nō autē solius aīalium nec solius corporis: ut in libro de aīa demonstrat: & in principio libri de sēnsu & sensibili. Iccirco doctriam aīalium & corporis seu p̄tū seq̄ debēt. Doceri. n. debet uti diximus unaquaq; seorsum ī singulis libris: siue earū naturæ numero solo differant. siue specie. ne forte idē cōtingat inutiliter reiterari: uti in primo de p̄tibus ostensum est: sub iis uerbis (Sunt. n. complura q̄ eadē in multis generibus diuersis inter se sint Somnus. spiratio. auctio. Diminutio mors: ad hęc reliqui id genus affectus & dispositiōes: nihil. n. adhuc certi exploratiq; hētur qd̄ de iis dicere possumus uidelicet an generaliter de unaquaq; in singulis locis an singulatim in unoquoq; tractari debeāt & post pauca (Sed cū singulatim agimus: eadem sæpe de multis referre necesse est) Ut igitur ab hac inutili cauere possimus repetitiōe: p̄cepit arist. ut de singulis iis singula cōis tamē fiat cōtēplatiō. Hęc at ordo ē quoniā hęc operatiōes aīali p̄p̄inquæ eū q̄ est de aīa librū mox cōsequunt: cōes at oībus uiuentibus tractari debēt interposita aīaliū generatione: iis uerba libri de sēnsu & sensibili testimoniū sunt quibus in principio sic scriptū reperitur (Quoniā at de aīa scdm̄ ipsam determinatū ē prius: & de uirtute q̄libet ex p̄te ipsius: cōsequēs ē facere cōsiderationē de aīalibus & uitā habētibus oībus: q̄ sunt p̄p̄riæ & q̄ cōes opationes ipsorū). i. post speculationem de aīa secūdū se: & de unaq; potētia ex p̄te ipsius aīalium: iam iā cōsiderare oportet: q̄ nā de ipsis aīalibus & cōiter uitā habētibus sint opationes p̄p̄riæ: & q̄ cōes p̄ p̄p̄rias itelligēdo eas q̄ solis cōueniūt aīalibus. nō autē uni soli sp̄ciei sed pluribus: q̄ sunt sēnsus memoria Somnus & motus: ab ap̄t̄u p̄ueniēs. p̄ cōes uero eas q̄ nō solū aīalibus Sed oībus uitā habētibus cōueniunt: ut uita cū morte & sibi cognata. s. iuuentus & senectus. lāgor & sanitas: Recte posita ē illa p̄ricula (de aīalibus) p̄ hanc. n. nobis insinuat id qd̄ de p̄ximo p̄baturus erat. & libro de aīa iam p̄bauerat: uidelicet q̄ p̄fatæ opatiōes: nō solius aīalium nō solius sunt corp̄is. Sed potius totius cōiūcti sunt passiōes. Sūt at de his aliq̄ solis cōueniēs aīalibus. s. sēnsus mēoria sōnus motus īspiratio: p̄ q̄s dixit (de aīalibus) cū solis istæ aīalibus coueniant. Sūt & aīalium uiuentibus oībus cōes. s. mors. uita. iuuentus senectus. lāgor sanitas: quæ occasione dixit (& uitā habentibus oībus) De primis at qd̄ sunt q̄ paucis uel saltim nō oībus cōueniunt. sicuti est īspiratio. licet solis animalibus coueniant. Corrigat autem uerba sua nicoleus de thietis q̄ de librorum physicae doctriæ scribens ordie falso credidit: uerba illa (de animalibus & uitam habentibus omnibus) Aristotelem uoluisse librum de plātis: & librum ex tribus confectum: quē comuniter uocant de aīalibus: credens hūc fuisse aristotelis sēnsu. q̄ post librum de aīa interpositis operationibus: sequat̄ liber aīaliū & plātium. nō enim hęc uerborū neq; aristotelis talis fuit sententia. sēnsit enim aristoteles q̄ post tractationē de aīa cōsequēs est facere cōsiderationē q̄ sint propriæ & quæ cōes opationes eorū aīalium & uitā habentiū omniū ac si diceret ex quo de toto negotio aīalium & uegetabiliū iam expedita est doctria de aīa ultrā ptes ipsas: nūc de ipsis aīalibus & uitam habentibus oībus: decenti ordie facere debemus cōsiderationē: quæ eorū sunt p̄p̄riæ quæ cōes operationes. ex iis igitur palā factū est q̄ propriæ aīalium opōnes singulis aīalibus attributæ in suis locis singulatim partim tractatæ & partim tractadæ sunt. s. in libris de partibus & libris de aīalium generatiōe Comunes autē: uel solis aīalibus sint cōueniēs: q̄ aīalium p̄p̄riæ ēt dicunt: uel oībus ēt uiuentibus sint cōes: cōi quadam cōtēplatiōe in singulis libris tractandæ sunt & hęc doctria ad librum de aīa sequi debet. Ad hęc

LIBER PRIMVS

illud quoque nos latere non debet quod dictae operationum nonnullae animali propinqua & essentielles fere putari debent, scilicet sensus memoria sompnus & uigilia motus sequuntur, n. aial inquantum sensitium est, quod est aial essentialiale. Quare cum aialis eentiae sint affines: merito mox post aialiū essentiā ante ceteras exteriores determinari debent. Ceterae, n. s. uita cum morte iisque cognata: cum aialibus cōiores sint: & ab eorum essen:ia: remotiores: post p̄fatas essentielles doceri debent. Interposita tamen aialiū generatione. Et merito quoniam naturae p̄cessu uita & mors: iisque cognata: animalium generationē cōsequuntur prius, n. animal generatur dehinc uiuit: Post hanc moritur tandem. Hunc ordinem inquit Aristoteles in libro de sensu: & sensibili cum dixit (Quae igitur dicta sunt de anima subiciantur, de reliquis aut dicamus: & primum de primis). non dixit de prima, sic enim omnes esse conuicinas: absque interpositione generationis: demonstrasset, sed dixit (De primis) per hoc duplex operationum genus esse ostendens, seq̄ tractaturū prius de primo genere scilicet de propinquis fere essentialibus, De reliquo uero remotio. um genere, s. uita cum morte & iis cognatis: posterius suo loco: generatione animalium interposita in tertia ac ultima parte se pertractaturum. Et merito uti dictum est nam post animalium generationem naturae cursu uita & mors iisque cognata succedunt, prius, n. anima a callido participatur, post hoc fouetur, & manet quippe cum generatio sit participatio nutritiuae animae in callido naturali, uita uero eius mansio. In testimonio horum sumito id quod in superioribus de triplici animalium scibili & ordine, s. substantia cum operationibus propinquis: generatione: & uita: de sententia Aristotelis: Theophrasti: in platis sui preceptoris uestigia prosequenti: elucidatum est. Ad hoc in historiarum libris quorum ordinis uestigia libri qui causas inquirunt: in quibus pluribus imitati sunt: post animalium partes, de sensu agitur & somno: memoria praetermissa. Dehinc generatio animalium, ultimo loco uita uita: & cognata docentur, s. longitudo ac breuitas uitae reiuuenescētia langor & sanitas. Non lateat nos insuper quod de praefatis operationibus: quatuor Aristoteles in principio de sensu & sensibili nuncupauit coniuga, unum uidelicet de propinquis animali operationibus sumens, s. somnum & uigiliam De secundo uero genere uidelicet remotiori tria sumpsit cōiuga, quae sunt mors & uita, iuuentus & senectus, inspiratio & expiratio. Duo enim priora de his tribus non sunt propinqua cum pluribus aliis ab animali cōueniant, Tertia aut coniugatio scilicet inspiratio & expiratio: licet solis insit animalibus non tamen in propinquo genere locanda est, cum paucis admodum insit animalibus, potissime cum natura magis sensu fiat aliquo aut electione At langor & sanitas a praedictis quodammodo alienae sunt, cum artificio quodammodo non sola natura ut ceterae: fiat, quare seiunctim ab eis tractandae sunt. Sunt igitur uti diximus coniuga quatuor ait, n. (Existunt autem horum mox quatuor coniuga numero: uelut uigilia somnus: & iuuentus & senectus: & inspiratio & expiratio, & uita & mors). Quare aut hoc de iis coniugis in hoc loco introduxerim inferius suo notificabitur loco. Quod igitur necessarium fuerit singulos cōdere libros de operationibus singulis: pluribus animalibus & solis attinentibus: sicut est sensus memoria somnus & motus: & de iis quae non solum animalibus sed etiam omnibus uitam habentibus conueniunt: ex iis palam factum est. Demonstratum est etiam quod illud genus operationum quae solis animalibus & pluribus aut omnibus cōueniunt: quae essentielles dici possunt: mox sequi debeat ad eam doctrinam quae tradita est de anima: Alterū uero genus quod est de operationibus remotioribus: omnibus et aialibus attinentibus: interiecta generatione, posteriori in parte expediendum sit: ostensum est operationes autem quae particulariter unicuique appropriantur aialibus in locis tractandae sunt ubi illoque aialium natura: siue sint partes: siue generatio sit illa natura: demonstrata est. Iis igitur necessario praesertim: ad ordinem illoque libroque particularem in quibus dictae operationes tractandae sunt: descendendum est, inter quos primo ad eum qui de sensitio & sensibili inscribitur: Incipiendum est.

Ordo particularis libri de sensu & sensibili.

Caput

VII.

Vid sit sensus & quid sentire prout ab aia principium habent: determinatum est in libro de anima, dicente eo in libro de sensu & sensibili (Sed de sensu & sentire quid sit & quare accidit aialibus haec passio dictum est prius in iis quae de aia) Ceterae consideratio de sensibili secundum se considerato quodnam est: similiter de sensitio organo quale quod unumquodque est: puta utrum uisuum sit ex aqua uel igne: odoratiuum ex igne uel alio: & de similibus nudum ostensum est. Sed de iis sensibilibus & sensitiuis sub hoc modo acceptis in hoc libro de sensu & sensibili consideratio fit. Et hoc est quod Aristoteles in libro de sensu & sensibili ueluit cum dixit, (De sensibilibus aut iis secundum unumquodque sensitio: puta dico colore & sono & odore & gustu & tactu: uniuersaliter dictum est quae actio ipsorum in hiis quae de aia, & quid operari secundum unumquodque sensitioque, quid aut oportet dicere quodlibet eorum, s. quod color quod sonus quod odor quod sapor similiter & de tactu: considerandum est: & primum de colore, est quidem igitur unumquodque dupliciter dicendum hoc quidem actu. Hoc aut potentia: quod quidem igitur actu color & sonus quod est idem uel altere iis quae secundum actum sensibus puta uisioni & auditio: dictum est in eis quae de aia, quid aut unumquodque eorum existens faciat sensum & actum: sic dicamus). Per haec superiora patet de sensu & sentire: similiter de sensitiuis & sensibilibus: tradita esse doctrinam: & in libro de aia & in hoc libro, sed in utrisque differenter, nam in libro de aia quoniam sit sensibiliū insensitiua actio, similiter quid sit sentire absolute factum a sensibilibus insensitiua. Sed in hoc libro non hoc modo de sensibilibus ut absolute agunt insensitiua, sed de eis quidnam in se sint, puta quid sit color & sapor, & similiter de sensitiuis non simpliciter prout ab ipsis sensibilibus patiuntur, sed quidnam unumquodque eorum secundum suam sint substantiam ad recipiendam sensationem aptam, puta quid sit uisus instrumentum & auditus: qualisque naturam habeant ut aptam possint pati sensationem scilicet ex igne uel aqua uel similibus cōfecta: Amplius de ipso operari quod est sentire in hoc libro non absolute prout a sensibilibus insensitiua fiat, sed de ipso agit sentire puta uidere prout a colore non absolute, sed inquantum talis est naturae, s. extremum prospicui in corpore terminato: insensitiuum tale ex tali elemento cōfectum ad talem operationem aptum: p̄ducitur. Hoc igitur modo sensus ipse: & ipsum sentire: & ipsa

LIBER PRIMVS

sensibilia ac sensitiva sub instantis libri cadunt speculatione. Ordo autem huius est quoniam primus est inter eos qui de operationibus agunt propinquus: & animali essentialibus magis & mox sequitur eum qui est de anima: eo sic dicente in huius libri principio (Quoniam autem de anima secundum se ipsam determinatum est prius: & de uirtutum qualibet ex parte ipsius: consequens est facere considerationem de animalibus & uitam habentibus omnibus. quæ sunt propriae & quæ communes operationes). In fine quoque libri huius expedita prius claudens ait (De sensitivis quidem igitur & sensibilibus quomodo se habent & communiter & unumquodque sensitivum dictum est: reliquum autem primum fit facile considerare de memoria & reminiscencia & somno) Ex quo itaque cæteri hunc sequuntur librum hic merito primum post librum de anima tenebit locum: In fine etiam eius qui de motu animalium post animalium essentiam quæ in libro de anima completur: ea mox colligit quæ de sensu egit, dicens (De partibus quidem igitur uniuscuiusque animalium & de anima adhuc autem & de sensu & memoria & somno & comuni motu diximus causas) posuit hoc adverbium (adhuc) ut per hoc operationes secundo loco pertractatas ab animalium essentia prius discussa separaret. Huic libello ea admodum in historiis pauca correspondent: quibus circa finem quarti libri post eorum quæ de partibus scribuntur collectionem: sic scriptum est (Nunc de sensibus differendum est) licet hæc aliquo etiam modo libro de anima convenire possint. Quæ locorum in historiis ac theoriæ causarum debita congruentia: prefatum ordinem plenissime nobis ostendit. Et hæc sufficiant de ordine libri qui de sensu & sensibili communiter nuncupatur.

Ordo libri de memoria & reminiscencia

Caput VIII.

Memoria & reminiscencia fiunt cum iam sensatae species in animæ thesauro reconduntur. ac demum cognitione in animalibus uel discursu concurrente in hominibus solis: reuocantur. Ordo autem huius libri est quoniam mox post librum de sensibilibus & sensitivis collocat. palam fit hoc ex iis quæ superius diximus. nam post collectionem exactorum in libro præcedenti de sensibilibus & sensitivis: subiungit Reliquorum autem fit facile primum considerare de memoria & reminiscencia & somno) Huic libro nihil determinate respondet in historiis. licet hincinde passim plura de his scripta sint. cum nonnulla animalia aliis prudentiora sæpe dixerit: Et hæc satis sint de eo libello qui de memoria & reminiscencia inscribitur. qui sic incipit (De memoria quidem igitur & reminiscencia dicendum quid est.

Ordo libri de somno & uigilia.

Caput VIII.

Expedito ordine libri de memoria & reminiscencia de ordine libri de somno & uigilia agendum est. In hoc enim libro primo de somno secundo de somno agit. Ultimo de somnorum diuinatione. Incipit autem (De somno autem & uigilia considerandum quid sint) Est autem somnus & uigilia unum de quatuor coniugatis: in libro de sensu & sensibili ab Aristotele sic nuncupatis. est enim genus unum operationum animali propinquarum: quare tametsi una sit de quatuor coniugationibus: seorsum tamen a reliquis tribus quæ sunt ab animalium remotiores: simul cum operationibus propinquioribus: quæ non sunt coniugationes: tractari debuit. Vigilia enim est sensuum operatio. somnus autem illorum priuatio aut remotio: proprias uterque habens causas. Ordo autem libri huius nec in principio libri nec in fine ab Aristotele positus est. iis enim duobus in locis ordinare non licuit cum eius ordinis certum locum in fine libri de sensu & sensato simul cum memoria proposuerit dicens (Reliquorum autem primum fit facile considerare de memoria & reminiscencia & somno) Quare post eum qui de memoria & reminiscencia: mox sequi debet ille liber qui est de somno & uigilia. huic libello in historiis ea respondet pars in qua: post sensus: post uocem de somno licet breuibus sermoneque succincto sic agitur. (De somno & uigilia animalium nulla quaestionis obscuritas est &c. Satis itaque hæc sint dicta de ordine eius libri qui de somno dicitur. & uniuersaliter de ordine librorum eorum qui de operationibus sensui principaliter attinentibus: agunt. Nunc ad eum qui est de causa motus animalium in communi descendamus.

Ordo libri qui de causa motus animalium in communi agit.

Caput X.

Motus animalium tametsi non ita sit animalium propinquus cum non omne animal de loco ad locum: licet in loco moueatur: sicut sensus: est tamen eidem propinquus ualde. Hanc propinquitatem ostendere uolens Aristoteles in eo qui de sensu & sensibili: cum duas animalium operationes propinquas. scilicet sensum & memoriam tractaturus proposuerat: & motum ipsum tangere uellet: eum sub hoc nomine non expressit. sed ea quæ ad motum de sensu concurrunt. exprimere maluit. ut affinitatem ipsius motus cum sensu & cum animalium nobis indicaret: dicens (puta sensus & memoria) & loco. ipsius motus subtulit (& ira & desiderium & omnino appetitus: & cum iis gaudium & tristitia): per hæc enim motum animalium indicauit cum animalium motus ut patet in libro de anima ab iis fiat. sensu. n. interiori triste aliquid uel delectabile percipiens: imperate appetit: illud triste animal fugit. uel delectamentum prosequitur. ira enim desiderium & omnino appetitus: hic posita sunt: non itaque tales affectiones hic tractandæ essent: cum de eis quantum licuit in libro de anima contemplatum sit: sed eas hic cum sensu & memoria & aliis deduxit. ut per hæc motus ipse animalium qui per hæc producit sub intelligat. & quantum animalium ac sensui propinquus sit clare cognoscatur. potissime cum ista prædicta sensu ipso producantur. & ob id et motum ipsum simul cum operationibus animalium propinquis. scilicet sensu memoria & somno tractandum esse conciperemus. Cæterum somnum & uigiliam seorsum ab operationibus animalium propinquis ibidem enumerauit: & inter eas quæ minus propinquæ sunt: qualis est mors & uita iuuuetus: & senectus. Inspiratio & expiratio apposuit. non ut per hoc eas ab animalium remotas esse putaret: cum omni ac soli animalium conueniant nec eo quod cum aliis coniugis essent tractandæ. Sed cum una esset de coniugationibus quatuor eas coniuga narrando connumerare placuit: sicut legentibus locum illum palam fit Ex iis igitur satis declaratum est quatenus operatio quæ est animalium motus. simul cum operationibus animalium propinquis tractanda sit. Neque putes hunc librum qui est de causa motus animalium in communi. Incipientem. (De motu autem eo qui animalium) aut illum qui est de progressu uel incessu animalium: fore superuacaneum. ambo enim ad disciplinam huius naturalis complementum fuere necessarii. & loca eorum diuersa. nam ille qui est de progressu:

LIBER PRIMVS

mox post partes aialium locari debet, quoniam rationes quarundam partium, scilicet earum quae ad motum sunt necessariae ad uolatum scilicet ad progressum natationem & reptationem: seu utilitates & causae in eo inquiruntur quae doctrina eius est pars quae partibus aialium attinet. In hoc autem qui de motu in comuni: inscribitur: causae & rationes in comuni motus aialium instruuntur, quare inter eas quae aiali sunt propinqua operationes: poni debet sicut ille in doctrina partium. hic, n. liber causas motus in comuni ille autem causas docet & rationes partium ad motum deseruientium. Hunc ordinem Themistii uerba in fine eius qui de somno manifeste approbat. (Quid sit somnus quid insomniū & quomodo utrumque animantibus iunctum item qualis nam diuinatione ea sit quae proficiscitur ex somniis dictum iam est: nunc de communi animalium motu agendum uidetur) ipse etiam Aristoteles in fine huius libri: quaecumque de aialium substantia operationibusque animali propinquis tractata fuerant: in uno epilogo per ordinem quo ea tractauerat collegit illum profecto qui est de motu statim post eum qui de somno subiugens (De partibus quidem igitur uniuscuiusque animalium & de anima adhuc autem & de sensu & memoria & somno & communi motu diximus causas. Reliquum autem de generatione dicere) per partes eas etiam subintelligendo quae ad animalium motum utiles sunt de quibus in eo qui est de aialium progressu disputatum est, quare per illam particulam (De partibus quidem igitur uniuscuiusque animalium & de anima) totam aialiū essentiam quae in materia ac forma consistit: ante cetera in ordine colligendo collocauit, per illud autem (Adhuc autem & de sensu & memoria & somno & communi motu) operationes aiali proprias & propinquas: post aialium essentiam ordinauit, motum iter eas constituens ultimum. Quibus iam expeditis & nunc collectis de secunda proposuit se tractaturae parte, scilicet generatione dicere: (Reliquum autem de generatione dicere) per illud, n. aduerbium (Adhuc) libros de operationibus: quae propinqua sunt: ostendit alienam ab essentia continere tractationem & materiam, per illud uero (&) copulam primo loco positam: nobis indicauit: quod si de operationibus libri tametsi ab essentia alieni sint: & aliam tractent materiam ab essentia naturali: in eadem tamen prima methodi de aialibus parte communi poni debent: non seorsum aliis interpositis: sed unus mox post alterum, iuxta praetaxatum ordinem, quod ex hac copula (&) hic plures iterata nobis indicare uoluit. Totus est praefatus ordo per epilogum in principio quinti libri de historiis huic simile: approbatur, ibi enim omnia eatenus dicta: essentiae & operationibus propinquis attinentia: in confinio primae quae est de animalium naturali essentia cum operationibus aiali propinquis: Collegit & de generatione quae secundae attinet partem: agendum esse proponit, cum dicitur (Exposui partes aialium omnium tum interiores tum exteriores: atque etiam de sensibus: de uoce: de somno & quae foeminae maresue sint: satis iam probasse existimo. Restat ut eorundem generationes persequamur (Ecce quoniam modo hic epilogus in substantia idem est cum praefato epilogo: nam hic & ibi eadem se tractaturae proponit: & eadem utrobique tractata: & eodem colligit modo, scilicet essentiam & operationes aiali propinquis sicut, n. illic dicitur (omnium animalium) ita hic dicitur (uniuscuiusque animalis) sicut hic dicitur (Adhuc autem & de sensu) propter causam praedictam: simili modo illic dicitur (Adhuc autem) eodem, n. hic & ibi graeco usus est uocabulo (ετι) quod latine sonat (adhuc) uel (item), licet Theodorus in praefata littera in sua translatione scripserit (atque), & sicut hic ista conuentionio (&) plures iteratur: ita et in libro de historiis, licet Theodorus gaza illam copulam ornatus gratia praetermiserit: cur autem ista in locis artificiose posita sint: superius patefactum est: in historiis tamen posuit illam particulam (& quae foeminae maresue sint), & hoc ideo, quoniam in causae contemplatione de mare & foemina rationabili de causa in libro de animalium generatione agit, ut ibidem Aristoteles sic esse fieri ostendit: in historiis autem ante generationem de illis docet, Rationabile, n. fuit: cum hic & ibi: eadem: & eodem fere tractasset ordine: eademque mox utrobique tractaturus esset: ut hic etiam & ibi similis fieret epilogus, eadem fere colligens: & eadem tractanda proponens, quod et in eodem utrarumque partium loco disponeret, scilicet in cotermino primae ac secundae partis, dixi autem (fere) quoniam nonnulla sunt quae in contemplatione causae tractantur quae tamen in historiis non narrantur, sicut est anima, sicuti est memoria: & si quid aliud tale fuerit, praeter pauca enim eadem hic & ibi: & eodem fere ordine: tractantur. Hunc etiam ordinem posteriorum ordo demonstrat, Completa, n. prima parte quae est de naturali aialis essentia: & essentiae operationibus: & completa secunda quae est de generatione ad tertiam in historiis iam accedens utraque prior colligit priores: & quae tractanda fuerant de aialibus methodo in tertia parte proposuit, dicens in octauo principio, (Generatio & reliqua aialiū natura ita se habet) hoc de secunda & prima parte, (Actiones autem & uitae pro moribus uictusque differunt) hoc de tertia parte. Quae admodum itaque in fine primae ac secundae partis: eas duas iam expeditas collegit in principio octauo de historiis: & de tertia parte se tractaturae proposuit, Sic rationabile fuit in fine prioris partis collegisse primam: & secundam proposuisse, quod utrobique factum fuit, & in historiis: & in causae contemplatione. Aduerte tamen quod uerborum ordo in matre graeca positus praefatum trium partium magis demonstrat ordinem quam theodori interpretatio, sic, n. graece scribitur ΤΑΥΤΗΝ ΟΥΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΤΩΝ ΖΩΩΝ: ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΤΟΥΤΟΝ ΕΧΕΙ ΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ. Quod ad litteram sic interpretatur, (Quae igitur circa naturam aialiū: & generationem hunc habet modum). In quibus uerbis natura prior aialiū secundo generationem se praetaxasse demonstrat. Hoc dixisse uolui de ueritate illius generalis epilogi, eo quod ex illius certa ac manifestissima ueritate plurima quorundam philosophorum circa physicae doctrinae ordinem: male scripta fuisse manifestabunt. Et haec de ordine libri quod de causa motus aialium dicitur: & generaliter omnium librorum primae partis quod de aialiū essentia naturali: quae de eorum operationibus propinquis agunt: tam historiis quam causae contemplationi attinentibus: satis dicta sint. Verum id quo potissime omnium dictorum ordo approbat: & praefatus epilogus uerificat: est maxima tractaturae omnium in theoria causae cum iis quae de anima in historiis traduntur: conformis responsentia, quod ut clarius fiat: tota utriusque summatim colligat disciplina Nam libro primo huius primae partis, scilicet libro de partibus: in historiis ea prima pars congruit quae est liber primus liber secundus & pro maiori parte tertius & quartus, quae pari ratione de partibus aialiū historia nuncupari potest, est enim de solis partibus sola narratio & historia. Ei uero quae est de partibus ad motum utilibus in theoria causae cōtento: nihil in historiis determinati correspondet. Sed plurima hincinde de iis sparsim tradita sunt, ei uero libro quod est de anima de aqua in causae theoria fit contentio: ob causam superius memoratam nihil in historiis determinati correspondet. Et

LIBER PRIMVS

aut qui in causarum theoria de sensu & sensibili dicitur: suo loco in historiis post animalium essentiam: Pars ea correspondet qua in posteriori parte quarti libri sic scribitur (Partes animalium interiores exterioresque generatim tum propriae tum communes ita se habent. nunc de sensibus discernendum est). ei uero libro qui de somno & uigilia in causarum contemplatione ponitur: ea quoque sibi congruit pars in qua circa finem quarti libri de historiis post sensum sic scribitur (De somno & uigilia animalium nulla quaestiois obscuritas est). Ceterum ei qui est de motu in communi in causarum theoria positum: nihil in historiis determinate correspondet. Huic autem epilogo totius primae partis quae est de animalium essentia ac operationibus animalium propinquis generaliter in fine ultimi libri illius primae partis quae est de causa motus in communi debito loco posito, illa aduersatur littera quae in fine libri de partibus animalium sic inuenitur (Sed de partibus animalium quae ob causam quaeque sunt dictum iam est per omnia animalium genera, quae cum explicata sint sequitur ut de generationibus ipsorum differamus). Cuius contradictionis ueritas in posterioribus declarabitur, his expeditis ad secundam partem quae est de animalium generatione accedamus.

Ordo particularis secundae partis methodi de animalibus & est liber de generatione animalium. Caput XI.
 Secunda pars methodi de animalibus est eorum generatio, nam essentia materiae quae sunt partes & forma quae est anima continet: generatio autem est tanquam efficiens causa quare necesse fuit de ipsa tractare generatione: tanquam de causa quomodo mouente: de qua primo de generatione: postquam de materiali formali ac finali causa se prius tractasse dixerit: tractanda ipostere exponens subdit. Restat ut de partibus quae ad generationem pertinent differamus, de quibus nihil adhuc definitum est, atque etiam de causa mouente quam sit sed de ea ipsa causa considerate: idem quodammodo est atque de generatione cuiusque agere). Haec pars secunda unum habet librum: quod de animalium generatione dicitur, qui incipit (Cum de ceteris animalium partibus tum summatim tum singulatim &c.) in quinque diuisum uolumina, in quibus quicquid tractat ad animalium generationem & alimentum quoquomodo referri debet. Ordo autem eius est, quoniam ad eum mox sequitur qui de causa motus animalium in communi nuncupatur. Post essentiam enim & essentiae propinquas operationes: in genere pertractatas: quarum ultima est motus: generatio ipsa uti superius probatum est sequi debet. Hoc quoque eo approbatur testimonio quo in principio quinti de generatione sic scribitur) Etenim ut in initio disputationis nostrae dictum est: non quia tale quid gignitur quodque ideo tale quid est scilicet in his quae statuta definita & certa naturae sunt opera: Sed potius quia tale est. Idcirco tale & gignitur. Substantiam enim generatio sequitur: & substantiae gratia est non ipsa: generationem). Huic ordini testimonium quoque dat epilogus in fine de motu animalium superscriptus: quo scribitur. (De partibus igitur cuiusque animalium: & de anima adhuc autem & de sensu: & memoria & somno: & communi motu: diximus causas reliquum autem de generatione dicere). his etiam congruit ordo eorum quae in historiis disposita sunt, nam post partes ipsas: post sensum & somnum: praetermissa anima memoria & communi motu de quibus nihil in historiis determinati agitur: de generatione animalium in principio quinti agere incepit. Illis, nam quae in quarta continentur parte in quatuor de historiis iam expeditis: in quinto iam ad animalium generationem quae est secunda pars debite transiit: Sic et Theophrastus de plantis scribens, Aristotelis praecipitoris sui obseruatissime doctrinae animalium uestigia sequens: post plantarum substantiam: substantiae quae affectiones: in his quae de historiis plantarum ad generationem secundo loco processum fecit. Et haec sufficienter de ordine secundae partis methodi de animalibus quae unicuique habet librum in quinque diuisum uolumina, scilicet de generatione animalium: dicta sunt quae in superioribus ac inferioribus plura & dicta & dicenda sunt quae praefato huius secundae partis ordini prohibent testimonia. Nunc uero de tertia parte methodi de animalibus quae est uita & mors cum sibi cognatis disputandum, est. Si prius tamen admonuero quod littera in fine de partibus superioribus dictis contraria: nullam in se habeat ueritatem: imo falsa uel uiciata fuit: ueluti patet in superioribus: in posterioribus uero completius demonstraturi sumus.

Quod cognitio quae est de uita & morte & his cognatis est tertia pars totius methodi de animalibus. Caput XII.
 Tertia pars methodi de animalibus est uita cum morte eiusdemque cognata, prior est enim animalium essentia post hoc per generationem quae est animae participatio nutritiue in calido animali: esse habent animalia, cum quo uita quae est eius mensura comes fit, quam uitam per diuersos trahunt status, nunc longam nunc breuem: nunc iuuenes nunc senes: refrigerium a continente in uitae conseruatione capientes: nunc sani nunc aegri. Tandem post uitae huius naufragia plurima: morimur omnes. Haec tertia pars in eo operationum consistit genere: quae non animali propriae aut propinquae: sed remotae magis sunt. Remotas, nam ab animali eas dicimus quoniam pluribus quae sunt animalia, scilicet uiuentibus omnibus conueniunt, quae sunt uita & mors, iuuetus & senectus, langor & sanitas inspiratio autem & expiratio licet solis: non tamen omnibus conueniunt animalibus. Et cum in superioribus dixerimus duo esse operationum genera: unum essentiae propinquum: alterum ab ea remotum: ex quibus quatuor Aristoteles in libro de sensu & sensibili traxerat coniuga nunc dicimus quod par unum illoque de propinquo trahitur genere, scilicet somnus & uigilia, tria uero reliqua paria de secundo operationum dicimus fore genere, scilicet de remotioribus. Dicimus igitur quod haec tertia pars quae est totius methodi de animalibus ultima: de solis est animalium operationibus non propinquis quae sunt tria coniuga: a sola natura proficiunt, scilicet uita & mors, iuuetus & senectus, inspiratio & expiratio, quae uuum aliud quoque contrariumque par in natura sit animalium: quod non inter ista sed potius post ista computari debet, quae sunt langor & sanitas, quae quidem & si uitae sint status & ante mortem in natura eueniant: non propter hoc ante necis tractatum de uis pertractari debet, cum iam uti diximus naturae limites claudat, & saltu quodam post eas res quae a sola fiunt natura: inter naturam & arte inter physicum & medicum: artificem: cum utriusque sint operum tanquam coterminae se accomodent, de quoque ordine plura in inferioribus dicenda sunt. Ordo huius tertiae partis ad praecedentes his est approbatur testimonium. In octauo, nam de historiis animalium in principio sic scriptum reperitur (Generatio & reliqua animalium natura ita se habet actiones autem & uitae pro moribus uictuque differunt). Nam expeditis partibus & operationibus propinquis in quatuor primis libris: expedita est animalium generatio in quinto sexto & septimo: quae est secundi methodi de animalibus pars: mox in octauo uitam uitaeque cognata aggeditur: quae sub tertia constituitur parte talis ergo historiae cum

LIBER PRIMVS

causarū cōtēplatiōe cōgruētia: rectū nobis ostēdit p̄fatū illius tertiæ ptis esse locū. Hūc ēt ordinē sequutus est Theofrastus in plātis dicēs: ac dicēda proponens. (Plantarū differentias reliquāq; naturā ex partibus affectionibus: generationibus: uitāq; petere oportet). In primo. n. historiāq; libro historias partiū ac passionū in scūdo & tertio generationē. in quarto uero de uita arborū uitāq; cognatis Arist. de aīalibus imitans ordinē determinauit & rōnabiliter. quoniā animalīū peritia doctrinā plantarum ē exemplar: Hoc etiam a posteriorū ordine p̄bari potest. Nam liber de uita & morte ī tota methodo eorū q̄ de aīalibus a sola natura fiūt: postremus est. post hūc uero ille cōsequit̄ qui est de lāgore & sanitate ut inferius p̄babit̄ sed ante eū mox p̄cedit ille q̄ de īspiratiōe dicit̄. ante quē ille qui de iuuetute & senectute antequē ille q̄ de cā lōgitudinis ac breuitatis uitā: uti p̄batū ē. ergo totū hoc. s. libri quinq; in q̄bus uita cū morte & iis cognata tractant̄ generationē sequi debēt. Quod aut̄ ille q̄ est de uita & morte inter ea q̄ a nā sola cōdunt̄ ultimus sit quod assumptū fuerat: ex iis quā ī fine eius libri q̄ de lōgitudine uitā scribunt̄: demonstratū est: ubi scriptū sic reperit̄. (Nūc aut̄ de aliis aīalibus dicta est cā de magnitudine uitā & de uitā breuitate. Reliquū at̄ nobis cōsiderare de iuuetute & senectute & uita & morte. iis .n. determinatis finē utiq; habebit̄ q̄ de animalibus methodus). Respōdentia etiā horū ad ea quā in historiis uti diximus: hūc approbat ordinē. Nā libro de partibus tres fere primi historiarū libri & quarti maior pars: suo loco correspondēt. residua quarti pars libris de operationibus. s. de sensu & somno cōgruit. uti superius dictū est. libro uero de generatione: quintus sextus ac septimus historiarum correspondēt libri. libri uero quinq; tertiam occupātes partē: Dico aut̄ illos qui sunt de uita ac uitā cognatis cum morte quā a sola fiunt natura: simul post hos appposito langore & sanitate: inter physicum & medicum medio cōtermino: octauo libro historiarum pro maiori parte correspondēt. Præterea ordo præfatus: ī libro de morte & uita nobis demonstrat̄ nam cū plurimum cās inquisiisset. i. causas generationis aīaliū in libro de generatione: cās etiā uitā ac mortis & sibi cognatorum in aliis nundum tamen ea diffiniisset: ea iam diffinire curans tandem in libro de morte ait. (Generatio quidē igitur est prima participatio in calido nutritiua animæ). Ecce generationē primo (Vita uero māsio huius: iuuetus autem est primæ particulæ refrigeratiuæ augmentatio. Senectus autem huius detrimētum). Quāuis enim in libro de generatione & libro de lōgitudine uitā & de iuuetute & senectute plurima de ipsa generatione & aliis digessisset principia: plurimasque causas ac generationis species diuersitatesque pertractasset: non tamen in eorundem propriis ac singulis libris substantiam prædictorum scilicet generationis: uitā: iuuetutis & senectutis nūdū definiuit. Sed hoc ad calcē oīum. s. usq; ad librū de uita & morte distulit. ipoc; ordie quo ea seriatim ī suis p̄tractauit libris: eo ēt ipsamet rōnabiliter definiuit. Primo. s. generationem. Secundo uitam. Tertio iuuetutē & senectutē: ut mox patuit. Rōnabiliter aut̄ illuc usq; dictorū diffinitiones distulit. quoniā cū ab eisdem fierēt principis aliquo modo diuerso sumptis: necessum fuit in eodē loco definire. Fiūt enim a duobus potissime scilicet ab anima nutritiua. & a naturali calore. Cæterq; generatio fit cum anima dicta ī calido participatur: uita dū ea in eodē conseruat̄ & manet. iuuetus dū calor ille augeat̄ senectus dū diminuit̄. Cū igit̄ eisdē fiāt principis: ultimū locū suæ diffinitiones: ut oīa simul diffinirēt: expectare debuere. Ad hæc quoq; approbāda accedit p̄dictorū epilogus ī libro de uita & morte positus uidelicet. (Quidq; igit̄ ē generatio & uita & mors. & p̄pter quas cās erūt aīalibus: dictū ē). nō enim ī hoc libello ea collegisset q̄ de generatiōe aīalium tradūtur: nisi post generationē uita ac mors & eorū cognata ī ordie sequerēt. Necessē. n. fuerat ī hoc cōi epologo: in quo ea quā de uita & morte ac sibi cognatis: de quibus erat præsens intentio colligebantur: cum iis etiam de generatiōe colligere potissime: quoniā de ea ḡnatiōe nec ī fine libri q̄nti de ḡnatiōe nec alibi ḡnialis ulla scā fuerat collectō: sed particularis potius de dētibus & materiæ passiōib; generalē de ḡnatiōe epilogū post diffinitionē suā tractandā cū uita & morte: reseruās. Quare expedita generatiōe & uitā cognatis: expedita penitus uita & morte: tam p̄ eorū causas q̄ p̄ eorū diffinitiones: tandē ī fine oīum oīa epilogans & colligens dixit. (Quidq; igit̄ ē generatio & uita & mors. & p̄pter quas causas erūt aīalibus: dictū est) Quod. n. epilogus iste librū de aīalium generatiōe apprhēdat: p̄ illam cognoscat̄ particulam qua scriptū est. (Et p̄pter quas causas erūt aīalibus). Nō enim ī hoc libello qui est de uita & morte: neq; in aliis ab eo q̄ de generatiōe: cās ipius generatiōis: licet forte causas mortis & uitā: pertractatas inuenimus. Sed eas cās generatiōis ī libro de generatiōe aīalium q̄sq; inueniet. Si igit̄ ī hoc epologo ī libello de morte & uita factō: colligit ea quā ī libro de aīalium generatiōe tractata sunt: euidēter nobis ostendit̄ q̄ generatio ipsa tractata prius fuerat: q̄ uita & mors sibiq; cognata. Quomodo enim illa uerificaret̄ ps qua dicit̄. (Quidq; igit̄ ē generatio & uita & mors & p̄pter q̄s causas erūt aīalibus dictū ē). nisi generatiōis causæ ī libro de aīalium generatiōe prius expeditæ fuissent. nō tamē alibi q̄ ī illo libro generatiōis causæ disputatæ sunt. Ex iis igitur & aliis superioribus clare monstratū est: illā negocii de aīalibus p̄tem: quæ est de uita & morte & earum cognatis: tertiam fore in ordine: & mox sequi debere ad eā quæ de generatione animalium pertractauit in ordine secundam quo cōmuniter ostensō: nunc ad quinq; particulas illius tertiæ partis: qui sunt quinq; libelli singulatim accedamus.

Ordo libri q̄ est de causā lōgitudinis ac breuitatis uitā: & cuiusdā ābiguitatis solutio. Caput XIII

Ita quæ est tertia pars totius methodi de aīalibus pluribus afficit̄: q̄ uitā cognata ab aristotele nūcupatur. Nā quorūdam aīalium longa est. quorūdam breuis de q̄bus Aristoteles causas in uno īquirit libro: de cā lōgitudinis ac breuitatis uitā noīato cuius initiū tale est (De eo aut̄ qd̄ est hæc quidē esse lōge uitā aīalium hæc aut̄ breuis &c.) Ordo aut̄ huius est quoniā primus est inter eos omnes qui de uita & morte ac earū cognatis agunt. mox enim sequit̄ quintū de generatione. in cuius fine talis scribit̄ epilogus (Sed de dentibus cur partim decidāt ac denuo nascent̄ partim nō & omnino quā ob cām fiant dictū est dixi etiā de cæteris memborū affectibus qui non alicuius cā sed necessario eueniāt: & quā ob cām uidelicet eam cui motū tribuimus.) q̄no epilogo cōpleto: qui collegit ea quæ in quinto de generatione aīalium de passionibus materiā cōse-

LIBER PRIMVS

quentibus pertractant: mox subiunxit. (De eo autem quod est hæc quæ esse longæ uitæ &c.) ac si dixisset: cum
 ego in causæ inquisitione: ordinē sequar eorū quæ in historiis animalium a me notata sunt: Cūq; expeditis aliis
 cōgruo ordine: tandem ad cōplēmentum historiæ de generatione animalium deuenirē: tradiderimq; seriatim
 causas omnium ad generationē attinentium in quinto sexto ac septimo libro in historiis naratorum: Ratiōna-
 bile est ut quemadmodū generationi traditæ in historiis: liber de generatione in quo est causarum generatiōis
 contemplatio suo ordine ac loco accomodatus est: sic suo etiam loco ei parti quæ sequitur generationem in hi-
 storiis. quæ pars est de uita ac uitæ cognatis: ei inq; parti suo ordine ac loco ea accomodetur p̄s & apponatur q̄
 causas uitæ & mortis & iis cognatorum agit. Sicut igitur post quintum sextum ac septimū libros historiæ
 qui de generatione tractat animalium: sequitur octauus in quo p̄ maiori pte uita & mors & iis cognata tractat
 ic in causarum theoria post librum de generatione animalium merito sequi debent illi libri qui causas uitæ &
 mortis & de iis cognatis inq; rūt. Hūc prefatum ordinem ea quoq; quæ in principio libri huius scripta sunt no-
 bis plene clareq; demonstrant. cum dicitur (De somno quidem igitur & uigilia dictum est prius de uita autē &
 morte dicendum posterius. simul autē de langore & sanitate quantum adiacet naturali phylosophyæ nuuc autē
 de causa eius quod est hæc quidem esse longæ uitæ hæc autē breuis uitæ sicut dictum est prius cōsiderādum.
Hic ergo liber eo prior est qui de uita est & morte: & eo qui de langore & sanitate. prior est etiam eo qui de iu-
 uentute est & senectute. & eo qui de inspiratione & expiratione cum in fine huius aristoteles dicat (Nūc autē
 de animalibus dicta est causa de magnitudine uitæ & de uitæ breuitate: Reliquum autē nobis cōsiderare de iu-
 uentute & senectute & morte & uita iis. n. determinatis finem utiq; habebit quæ de animalibus methodus) ē
 etiā prior eo qui de inspiratione. eo dicente in principio libri de iuuentute & senectute. (De iuuentute autem &
 senectute & morte & uita nunc dicendum. simul autē & de respiratione necessarium fore causas dicere). Patet
 itaq; ex iis hunc librum: primum cēseri debere inter eos qui de uita ac morte iisq; cognatis agunt moxq; ad eū
 sequi debere qui de animalium generatione dicitur. Cum ipsa uita generationem sequat. Huic at libro uti di-
 ximus ea congruūt quæ in initio octauū libri historiæ tradita sunt ubi diuersa animalium uita uictu diuerso: lōgi-
 tudineq; ac breuitate in diuersis diuersa tractat. Ceteræ aduersus hæc ea q̄ ppriæ initium huius libri sic scripta
 sunt: (De somno quidem igitur & uigilia dictū est prius &c.) nō paruā instantiam inferre uident. colligens enim
 ea quæ de somno & uigilia expedita fuerant & de causa lōgitudinis ac breuitatis uitæ se mox p̄tractaturū p̄po-
 nens indicare: nobis uidet librum hunc de causa lōgitudinis ac breuitatis uitæ sequi mox debere ad eū qui de
 somno & uigilia dicit. de somno enim collectio facta simul cum p̄positione de causa lōgitudinis uitæ & bre-
 uitatis: euidens est satis inditium ad accipiendum q̄ hic liber mox illum sequatur. Ad hoc cum superioribus di-
 cimus q̄ Aristoteles in eo qui de sensu & sensibili duo posuit operationum genera. alterum animalibus propin-
 quum scilicet sensum. memoriam. somnum cum uigilia. & motum. Alterum remotius. uel quia paucis ut in-
 spiratio & exspiratio: parum admodum ad hæc concurrente sensu: sed natura potius: uel pluribus q̄ animalibus
 conuenit ut uita & mors. iuuentus & senectus. langor & sanitas. De hoc duplici genere quatuor traxit coniuga.
 unū ex primo genere scilicet somnum & uigiliam. tria ex altero. sic eo dicente in libro de sensu & sensibili: (Exi-
 stunt autem horum maxime quatuor coniuga numero. uelut uigilia somnus. iuuentus & senectus. & respiratione
 & exspiratio. & uita & mors). De quibus omnibus pollicetur se tractaturū. De una itaq; combinatione scilicet som-
 no & uigilia: cū una esset de operationibus animali propinquis & propriis: suo tractauit loco. uidelicet in prima
 parte post essentia expeditionem: inter eas quæ sunt operationes animali ppinquæ. & essentielles fere ac pro-
 priæ. Ceterum cum post tractationem de somno & uigilia iam per plura pertransiuisset media scilicet per eum
 qui de motu & per quinque libros qui de animalium generatione tractat tandem iam iam ad reliqua tria con-
 iuga: suo loco scilicet in tertia pte pertractanda: cū sint operationes animali non propriæ: accedens ne forte de
 insufficientia accusari posset: alterius iam disputatæ conjugationis quæ est somnus & uigilia in initiis li-
 bri huius decenti causa memoratur dicens. (De somno: quidem igitur & uigilia dictum est prius & cetera)
 ac si diceret memini me in eo libro qui de sensu & sensibili quatuor conjugationes tetigisse de quibus
 dixerā me tractaturum fere: cum autem de iis conjugationibus iam agendum sit non eam nunc expectabis
 quæ est de somno & uigilia: cum de ipsa alias suo loco inter operationes animali proprias & propinquas expe-
 diuerim. de ea enim conjugatione scilicet somno & uigilia prius pertractaui. posterius dicam de uita & morte.
 simul autem de langore & sanitate. de iis enim in libro de sensu & sensibili sub quodam proposueram dubio.
 nunc quippe assero simul cum morte & uita me de illis pertractaturum: sed ante omnia de causa lōgitudinis
 & breuitatis uitæ est dicendum: per illud enim (dictum est prius) lotum non intellexit immediate preceden-
 tem: quia in eo immediato loco liber de animalium generatione disponitur: sic igitur conjugatio quæ essen-
 tialior ē cū sit prior atē alias cōiugatiōes p̄tractari debuit. s. somnus & uigilia. Quæ uero in natura posterior ē &
 ultia. s. mors cū uita & cū ea sanitas & aegritudo hæc ultio p̄tractada ē. In intermediis at locis cā lōgitudis ac bre-
 uitatis uitæ iuuentus & senectus īspiratio & exspiratio expediti debēt. Quō. n. hūc q̄ ē dē cā lōgitudis & breuitatis
 uitæ ei q̄ de sōno & uigilia cōitē facere licebit: cū ille q̄ ē de motu ad eū mox seq̄ librum q̄ de sōno & uigilia dē
 uti in superioribus de mēte Tbemistii demonstratū ē. Si. n. libellū aliquē hoc loco colligere uoluisset tāq; sibi cōtermi-
 nū: nō eū q̄ de sōno: sed eū q̄ de motu potius collegisset nō igitur illū q̄ de sōno & uigilia hoc in loco collegit q̄te-
 nus sibi conterminū ac uicinū in ordine idicaret. sed ea de cā potius q̄ paḡ atē manifestata ē de eo mēoriā fecit.
 error. n. p̄ quē credit ex p̄fatis uerbis Ari. librum de cā lōgitudis ac breuitatis uitæ: mox seq̄ ad librum de sōno &
 uigilia: illi assimilat errori quo in principio de ḡnatiōe animalium nonnulli fuere decepti. Cū. n. nonnulli ea q̄ de p̄ribus
 sūt animalium: prius tractata uiderēt cernerēt quoq; Ari. in principio libri de ḡnatiōe eadē colligere & imediate de anima-
 liū ḡnatiōe se tractaturū policeri: errore ducti arbitrati sunt librum de generatiōe mox seq̄ debere ad eū q̄ de p̄ti-

LIBER PRIMVS

bus inscribitur. adeo q̄ litteram quæ est in fine de p̄ribus impudenter immutarunt uel potius tineis ac humidatibus subterraneis oblitteratam inscie deprauarūt uti ī inferioribus diffuse disputabimus. Et hæc satis de ordine eius qui de longitudine ac breuitate uitæ dicitur dictum sit: nunc de iuuentute ac senectute dicendum est.

Ordo libri qui est de iuuentute & senectute.

Caput. XIII.

a Lia coniugatio de p̄dictis est iuuentus & senectus. q̄ sunt uitæ q̄dā status. generatio. n. secundum naturā prior est: cū sit aīæ nutritiua ī calido participatio. Vita uero secūdo succedit. cū sit eius mansio. Hæc at̄ mansio diuersos habet status: siue modos. primus cōsistit in caloris augmēto. & in hoc est iuuentus communi accepto uocabulo. In postremis calor diminiuit sub qua diminutione miserabiliter peragrat senectus. In medio uero q̄dam status intercidit inter iuuentutē & senectutē medius. Ordo huius libri ē: quoniā mox ad eū seq̄tur qui de causa longitudinis ac breuitatis uitæ diseruit. eo ī fine hunc ordinē sic approbante. (Nūc de aliis animalibus dicta est cā. & de magnitudine uitæ & uitæ breuitate Reliquum aut̄ nobis considerare de iuuentute & senectute & uita & morte. iis deternūnatis finē utiq̄ habebit quæ de aīalibus methodus) Huic libro nōnula in octauo de historiis post longitudinē ac breuitatē uitæ: de reiuuuescentia ibidem tractata sic incipientia: correspondēt. (Nōnulla ex iis quæ cōduntur exuunt id q̄d senectus uocatur) paucis. n. ibidem de reiuuuescentia quoquomō scriptis: in causarū inquisitione plurimoḡ fit speculatio. Hic ē ordo in historiis plantarū a Theofrasto obseruat. post uitā. n. plantarum: iuuentutem & senectutem docet. Et hæc sufficiant de iuuentute & senectute. post quem ille sequitur liber qui de inspiratione & expiratione dicitur.

Ordo libri de inspiratione & expiratione.

Caput. XV.

a Nspiratio & expiratio est una de p̄fatis coniugationibus ab animali remotioribus. nō est enim propinq̄ aīalis operatō neq̄ pp̄ria quoniā paucis Cōuenit aīalibus. licet solis. maxime quoniā nō electiōe tantum sed ē natura operante sit. hic liber incipit (De respiratione. n. aliqui quidem & c.) ordo huius est quoniā ei uicinus est libro qui de iuuentute & senectute dicitur. In principio huius nihil colligit. n. nihil proponitur. neq̄ in fine libri p̄cedentis de hoc aliquid fit. & merito. quoniā de eis ī principio p̄cedentis libri propositū fuerat: cū dicebat. (De iuuentute aut̄ & senectute & morte & uita nunc dicendum. simul aut̄ & respiratione necessariū fore causas dicere. quibusdā. n. aīalium pp̄ hoc accidit uiuere & non uiuere) ex iis in patet ad eum sequi debere qui de iuuentute & senectute dicitur. patet insuper inspirationē & expirationē unum eē de mortis & uitæ cognatis. cū per inspirationē & expirationē uiuere contingat aīali & nō uiuere: sed mori. Huic libro nihil determinati respondet in historiis. licet in octauo. & alibi plurima de aīalium inspiratione ac refrigerio sparsim p̄tractata sint: tum per pulmonē tum per branchas: aerem. & aquam atrahendo. Expeditis iis de inspiratiōe: ad eum q̄ de morte & uita dicitur: transeundum est.

Ordo libri de morte & uita.

Caput. XVI

l Liber de uita & morte qui incipit (Est quidē igit̄ oibus aīalibus cōe generatio & mors): aliis libris per hoc principū primo aspectu nō uidet̄ esse cōnexus. cum in eius p̄cipio nihil dicēdoḡ p̄ponat̄ nihil de p̄tractatis colligat̄. Cæterum aliter ab hoc se habet ueritas. Nam in principio libri de longitudine & breuitate uitæ: de morte & uita se tractaturū fore p̄posuerat: cū dixit (De somno q̄dem igit̄ & uigilia dictum est prius de uita aut̄ & morte dicendum posterius) & in fine eiusdē ait (Reliquū aut̄ nobis considerare de iuuentute & senectute. & morte & uita) & in principio eius q̄ de iuuentute & senectute scriptū reperit (De iuuentute aut̄ & senectute & morte & uita nunc dicendū.) Præter hæc uidemus q̄ huius libri principium sub forma conclusionis sit factum. hoc mō (est quidem igit̄ oibus aīalibus cōe generatio & mors) q̄ cōclusio ex iis inferit̄ q̄ ultimo de inspiratione dicta fuerat. ex quo. n. īspiratio uitā cōseruat īpotentia aut̄ mouēdi pulmonē & branchas: ē mortis causa: siue illa cā sit pp̄ senectutem uel pp̄ alias causas destruentes. sicuti in ultimis libri de inspiratione mox p̄scriptum fuerat ab Aristotele: & cū aīal quodq̄ necessario. si uiuit ad senectutē deueniat: ueniens aut̄ ad senectutē īpotentia fit refrigerii ex defectu mēbri refrigerantis: ad quā īpotentiam seq̄tur mors. ergo mors erit cōis oī aīali. ex iis igit̄ demonstratū est q̄ hic liber q̄ est de uita & morte: nō ē aliis incōnexus. sed a prime cōnexus. tum q̄ in aliis locis de hoc libro p̄positū fuit. tū ex sui p̄cipio. sub forma cōclusionis factū. Ordo igit̄ huius est quoniā ultimū totius methodi naturalis obtinet locū. ultius. n. est eoḡ q̄ agūt de iis q̄ aīalibus at̄inent prout a sola natura fiūt. Vltimū. n. opus naturæ solius q̄d aīali at̄iet: ultio iter aīalia tractari debet. hoc at̄ ē mors. In hoc at̄ libro plura de morte pauca uero de uita tractant. quoniā de uita plura ī eo q̄ de cā lōgitudinis ac breuitatis uitæ tractata sunt. dixi at̄ (Solius naturæ) quoniā naturæ opus q̄d nō sola natura sed artificio quoq̄ subministrante pficiscit̄: q̄le ē lāgor & sanitas: post uitā & mortē ī cōfinio tāq̄ res naturæ & artis cōtermia: p̄tractari oportet dixit. n. ī fine libri de uita & morte (De uita q̄dē igit̄ & morte & de cognatis huius speculationis dictū ē de oīb) Intēdēs p̄ hāc speculationē eā q̄ de uita & morte. cognata at̄ huius speculationis sūt q̄ simpliciter a nā sola eueniētia: uitæ at̄inet & morti. ueluti lōgitudō ac breuitas uitæ. & status iuuetutis & senectutis. & īspiratio & expiratio. q̄ uitā cōseruat. & corrupte destruit. Est. n. hic epilogus totius tertiæ ptis methodi de aīalibus. q̄ ē de uita & morte & iis cognatis: oibus in unū cōphenis. Apparet ē q̄ hic liber sit ultimus p̄ ea q̄ ī fine de lōgitudine ac breuitate uitæ scripta sunt. (Reliquū at̄ nobis cōsiderare de iuuetute & senectute. & morte & uita. iis. n. determinatis finē utiq̄ hēbit q̄ de aīalibus methodus) Huic at̄ ī historiis respōdēt ea q̄ ī octauo de diuersa aīaliū uita tractata sunt. si uero quod de moribus tractat̄ in historiis. nihil determinati in theoria causarū correspōdet. nisi q̄ de sanguine turbido ac claro: crosso & subtili: in libro de partibus aīalium ab Aristotele disputatū est. Cæterū lāgor & sanitas quibus aīalium mortem p̄cedant: de eis tamē Aristoteles & in historiis & in causarum theoria post mortem & uitam pertractauit. eo q̄ nō a natura sola sed arte subministrante facta sint. quare in contermio phisici ac medici doceri debent. hæc aut̄ ratione & causa deficiente in plantis Theofrastus in plantarū historiis merito de morte post lāgorem & sanitatem docuit. Et hæc satis sint de ordine eius libri qui est de uita & morte.

LIBER PRIMVS

& generaliter oīum librorum qui de rebus aīali spectantibus a natura sola productis speculari. Nunc autem ad aīalium passiones transeundum est: q̄ non sola natura operante: sed arte subministrante efficiuntur quādoq; . hæc autem sunt langor & sanitas. de quibus ī libro q̄ de langore & sanitate inscribitur determinatum est. quem librū tanq̄. ultimū in naturali scientia illi naturales postremo attingunt & ibidem desinunt qui medicinam adiscere nolunt: ad ulteriora non progredientes. a quo etiam libro prima medicīnæ suscipiunt principia naturales illi q̄ ultra naturalia medicā artē adiscere cupiunt. ea. n. principia in libro illo contermino tradita p̄cognoscentes: & tanq̄ lac ab ubere & cibū mollē ignari medicīnæ aptū sugentes ad ulteriora artis medicæ tanq̄ ad cibū grossum dentibus molendum iam leuiori cibo nutriti: oportune accedunt. de cuius libri ordine nunc est agendum.

Ordo libri de sanitate & langore & q̄ eum librum Aristoteles composuerit.

Caput. XVII.

Angor & sanitas ad certos usq; terminos physico res dōesticae sunt. sunt. n. uiuentibus anexe p̄prietates. nō enim morbus aut sanitas uita carentibus euenire ualent. quare cū physici sit plenā de uiuentibus trade re doctrinā: sua quoq; intersit de sanitate ac langore prima saltē docere principia hoc quoq; ex iis manifestum sit. nā rationales medici cū a naturali discedūt disciplina: mox sub medicīnæ p̄ceptis se offerunt: lepidissimi et philosophi naturales de medicina minie curantes: eo usq; p̄cedūt quo medicīnā attigerint. hæc enī quæ de rationalibus dixi medicis & lepidissimis physicis clare demonstrat & q̄ utriusq; scientiæ quoddā ē cōterminū & q̄ utra p̄cipia medicīnæ a physico medicus mutuo accipiat q̄re sanitatis & langoris tractatio philosopho naturali usq; ad aliquē terminū necessaria est. Hæc aut tractatio in eo q̄ de langore & sanitate ab Aristotele expedita fuit. In cuius libri fidem tametsi nullum unq̄ uiderim cōpletū tractatum: nec aliquē de latinis aut arabibus seu græcis auctoribus legerim: qui hunc librū se uidisse dixerit ego tamen nōnulla huius libelli uerba: principii ordinentia: litteris scripta græcis post eū q̄ de morte & uita in exēplari quodā iuueni græco. q̄ infetius ponenda sunt. Accedit ad hanc ueritatē illud quoq; qd̄ in libro secundo de partibus aīalium scriptū inuenimus: dum de cerebro loqueretur (Sed de iis cū de morborum causis agitur diserere cōgruum est. uidelicet quo ad tractare de iis naturalis scientiæ interest. Huius et testimoniū illud est qd̄ circa principia libri de cā longitudinis & breuitatis uitæ de hac tractatione sic scriptum est (De somno q̄dem igitur & uigilia dictum est prius: de uita aut & morte dicendū posterius: similiter aut de langore & sanitate: q̄tū adiacet naturali philosopho. Ex q̄bus oībus patet Aristotelē de sanitate ac langore p̄tractasse. liber at eius seu eius libri p̄cipiū: & oē qd̄ de hoc uidimus sic se habet (ὡς περὶ τῆς υγείας καὶ νόσου οὗ μόνον ἐστὶν ἰατρικὸν ἀλλὰ καὶ φυσικὸν μέχρι τῶν ἄτιμας εἰπεῖν ἂν διὰ φερούσι καὶ τὰ διαφέροντα θεωρούσιν οὐ δειλαίνουσαν εἰσὶν ὅτι δε σμυρόδος ἡ πρᾶγμα τὰ μέχρι τῆς νόσου ἐστὶ μαρτυρεῖ το γινόμενον τ τῆ σαρκὶ ἰατρικῶν οὗτοι κομψοὶ ἢ περὶ ἐρσοὶ λεγούσιν τὰ ὡς περὶ φύσεως ἢ τὰς ἀρχὰς ἐκεῖθεν ἀξίον σὶ λαμβάνειν ἢ τ ὡς περὶ φύσεως πρᾶγμα τεύθεν τῶν οἱ χαρὶ ἐστὶ τὰ τοῖ σχενον τῆ λεύτως ἢ εἰσ τὰς ἀρχὰς τῆς ἰατρικῆς. Quod sic interpretatur) De sanitate aut & egritudine non solum medici uerū etiam physici usq; quid interest causas dicere. quatenus uero differūt: & quatenus differentia: speculari: latere nō oportet. Nā q̄ ea tractatio cōtermina sit usq; qd̄ testat qd̄ fit. & n. medicorū q̄cūq; disertī curiosi ue dicunt: de natura dicunt: & illinc p̄cipia facienda putant. q̄cūq; uero de natura negociant: elegantissimi fere ad medicīnæ principia tractationem suā deponunt.) Hæc. n. sunt illa pauca q̄ de sanitatis & langoris causis post librū de morte & uita mox ī græcis exēplaribus scripta inuenimus. Ordo at huius ē quoniam mox seq̄ ad eū q̄ ē de uita & morte. hoc priō patet ex iis q̄ ī fine libri de uita & morte: & ī principio libri huius per continuationē sic scripta re: unī. (De uita igit & morte & q̄ ad hanc speculationē p̄tinet dictū ē fere de oībus. De sanitate at & egritudine nō solū medici uerū et physici usq; qd̄ interest cās dicere) Talis. n. horū librorū repta ē apud exēplaria græca scā cōtinuatio. Accedit ad hoc quoniam licet de sanitate ac langore uaria ac uario mō tractent a medicis & a nāli philosopho: horū tamē doctrina cōtermina eē debet. igit qd̄ physici erit finis. medicæ artis erit p̄cipiū. & hoc sensit Aristoteles cū post p̄fata subdidit (Quatenus uero differāt & q̄teno d̄ria speculari latere nō oportet. nā q̄ ea tractatio cōtermina sit usq; qd̄ testat qd̄ fit) Quod at hæc duæ scīæ cōterminæ sint: q̄ assumptū fuerat eo q̄ppe Aristot. demonstrat mō: quo ī eo q̄ de sensu & sensibili demonstratū fuerat. dicens (Etenim medicorū q̄cūq; disertī curiosi ue d̄nt de natura dicūt. & illinc p̄cipia sumēda putāt. q̄cūq; uero de uatura negociāt elegantissimi fere ad medicīnæ p̄cipia tractationē suā deponūt.) Ex iis uerbis liq̄do patet tractationē de sanitate ac morbo usq; ad certos limites ipsi physico & medico cōterminā eē. q̄re cū tractatio de langore & sanitate usq; ad certos limites medius eoz sit cōterminus: ita ut cū naturales illud deuenērūt. s. ad medicīnæ p̄cipia uia tractationē suam deponāt: & finiāt medici at incipiētēs illic sua capiāt p̄cipia. hæc nobis clarissime demonstrat libellū de sanitate & langore ab Aristotele factū: q̄ morbi ac sanitatis uia p̄cipia scrutat: seq̄ mox debere ad eū q̄ d̄ morte d̄ & uita. q̄ ē de iis q̄ ultio a sola nā aīaliū eueniūt. & eē iā initiū alterius artificis. s. medici: q̄ rōne utit. Nec obstat q̄ plātarū cognitio ad physicā doctrinā cōplemētū eā seq̄ p̄tē q̄ ē de aīalibus methodus. nā & si ad naturalis disciplinæ cōplemētū: plāta ip̄sæ post aīaliū cognitionē necessariæ sint: ad cognoscēda tū sanitatis ac langoris p̄cipia p̄ia & cās p̄ias: q̄ ī qlitatū ac elemētōz humorūq; tēperie ac distēperie a nāli cursu cōsistūt: cuius cognitiōis officiū libro huic de langore & sanitate p̄tinet plāta ip̄sæ necessariæ nō sunt. neq; iter physicū & medicū cōterminē putari debēt. sed ea sola ps q̄ aīalibus attinet ipsi morbo & sanitati cōtermina eē debet. Plāta. n. cognitio a physico tradita sanitatis aut morbi causas nō docet intrinsecas & essentielles. quoniam hæc solæ animalibus intrinsecas eueniunt. hæc enim sunt elementorum ac humorū distemperantia & tēperies a p̄cipiis generatiōis & ab elementis extrinsecis & locoz mutatiōibus euenientes. quorum plantæ in nullo sunt p̄ticeps causæ. Ad hæc ī p̄cipio libri de cā lōgitudinis ac breuitatis uitæ ait. (De somno q̄dem igit & uigilia dictum est prius de uita autem & morte dicendum posterius. similiter at de langore & sanitate quantū adiacet naturali philosophiæ. nūc aut de cā eius qd̄ est hæc quidem esse longæ uitæ hæc autem breuis. sicut dictum est prius. considerandum) per quæ

LIBER PRIMVS

uerba clare accipitur Aristotelem in superioribus de somno egisse & uigilia : in postremis disputaturum de morte & uita similiter de langore & sanitate, in presenti opusculo de cā longitudinis ac breuitatis uitæ. Quærendū igitur est quidnam intellexit cum dixit (similiter aut de langore & sanitate) si dixeris eū uoluisse locū qui est iter hunc de longitudine uitæ & eū qui de morte: imperfecta ac insufficientis sua fuisset propositio. cū illud medium plura capiat nec de illis pluribus locis in hoc præfato sermone aut inferius alicubi decernat. nā cū in hoc sermone proprium libri de morbo & sanitate locū nō determinasset: suū fuisset officium per uerba sua in illo toto medio alicubi dearticulasse: sicuti de iuuentute & senectute & respiratiōe factū est. Nam cum in principio huius libri qui de causa longitudinis ac breuitatis ut dicitur nihil de iuuentute proposuisset. Huic defectui in fine libri præfati clare suppleuit, colligens. n. ea quæ de longitudine ac breuitate uitæ docuerat: mox subdidit (Reliquū aut nobis cōsiderare de iuuentute & senectute) Eodē quoque modo cū de respiratione nihil proposuisset: mox in principio libri de iuuentute & senectute de defectui suppleuit dicens (De iuuentute at & senectute & morte & uita nunc dicendum, simul autem & de respiratione necessarium fore causas dicere) A simili igitur cum de langore & sanitate nihil certi de loco proposuerit: ratio eū cogere debuit in illis intermediis alicubi eius desinisse locū. quā cum factum non sit: cogimur dicere per illa uerba (Similiter at de langore & sanitate) De iis similiter idest in postremis. s. post eum qui est de uita & morte: se fore per tractaturum. ita ut similitudo tracta per illud uerbū (similiter) circa illud uerbū uersetur quo dicitur (Dicendum posterius) Tanto magis ad hoc credendum cogimur: quanto nullus per oēs discurrendo limites sibi potest debitus assignari locus. Nam post eū qui est de longitudine uitæ. mox sequitur is qui de iuuentute & senectute dicitur. ut ex superioribus patuit. post hunc mox ille sequitur quod de inspiratione inscribitur. aut superius quoque ostensum est. Cæterum quod post hunc qui est de inspiratiōe sequatur ille qui est de morte & uita cum prius disputatis: sic accipito. cū. n. in eo de refrigerio plurima tractasse tā de ea quæ per respirationē cū pulmone: quæ per brachas ex aqua quæ respiratio uitæ custoditur iam completis ad ea quibus respiratio intercipitur: qua interceptione mors incidit: iā discedere uolens in calce dictorum suo loco duas interserit causas. quibus animal refrigerio priuatur. in mortemque ruit. s. medii paucitatem ac membri refrigerationi seruientis in obedientiam. passione aliqua: uel senectute nimia siccitate lesi: qua lesione stante mox sequitur mors: dicens. (Et respirantia quidem in pauco aere & eodem suffocantur &c.) per hæc tangens modum ac mortis causam primā quæ est continentis paucitas. & post hæc (Et non potentium mouere: respirantium quidem pulmonē: aquatiliū aut brachas: per passionem: aut per senectutē tunc accidit mors) per hoc tangens modum ac mortis causas. quæ est ex instrumenti refrigeratiui inobedientia. Postquæ statim tanquam ex prioribus cōcludens: mox libri principium de morte & uita subintulit dicens. (Est quidem igitur omnibus animalibus cōgeneratio & mors.) Hæc. n. conclusio quæ est principium libri de morte & uita: ex præfatis in fine de inspiratione positis accommodate subsequitur. Cū. n. animal calido in initio suæ generationis in seruo: refrigerio indigeat: tali autem refrigerio uel passione facta in membro refrigerationi subseruiente: uel senectute nimia offendente necessario tandem carere oporteat: huius autem carentia mors sit. ex iis ergo sequitur mortem sicuti est & uita omnibus cōtem esse animalibus. Ecce igitur quæ recto ordine traditis iam causis refrigerii animalis: & modis pro uitæ eorum conseruatione: post hæc naturali processu tandem in calce libri: suppositis refrigerium duabus destructibus causis: quibus mors subsequitur: mox principium tractatiōis de morte subintulit. Hæc igitur omnia nobis clare demonstrant librum de inspiratione mox præcedere ad eum qui de morte & uita. quare liber de langore ac sanitate nullatenus inter librum de longitudine uitæ & eum qui de morte ponendus est. & cum de eo similiter agendum sit sicut de morte & uita quare post eum qui de morte & uita ponendus est. Indicat etiam hoc id quod in principio de iuuentute sic scribitur (De iuuentute autem & senectute & morte & uita nunc dicendum, simul autem & de respiratione necessarium fore causas dicere) tradere enim de respiratione simul cum iuuentute & morte est ipsam in medio utriusque tanquam conterminam pertractare. si enim quid interponatur tractatio illorum tuum simul esse non poterit. Neque putandum est iis quæ in superioribus demonstrata sunt: ea contraria esse quibus in fine de longitudine ac breuitate uitæ post pertractatorum collectionem proponendo sic scriptum fuit (Reliquum autem nobis cōsiderare de iuuentute & senectute & uita & morte. iis enim determinatis finem utique habebit quæ de animalibus methodus) neque illa quæ in fine illius qui est de morte & uita sic scribuntur) De uita quidem igitur & morte & de cognatis huius speculationis fere dictum est de omnibus.) quæ quidem collectio in latinis libris ultima pars esse reperitur eius qui de morte & uita per superiora enim post longitudinem ac breuitatem uitæ ultra iuuentutem & senectutem mortem & uitam nihil superesse uoluit tractandum: nisi forte id quod in principio eiusdem libri cum morte & uita proposuerat se tractaturum: scilicet langorem & sanitate. de quibus hic in fine nihil proponit ex quo in principio de iisdem proposuerat. cum dixerat. (De somno quidem igitur & uigilia dictum est prius de uita autem & morte dicendum posterius similiter autem & de langore & sanitate & cætera.) His igitur determinatis: scilicet iuuentute, & senectute & morte & uita: & iis de quibus in principio dictum fuerat similiter posterius esse tractandum: scilicet langore & sanitate: iam methodus de animalibus finem habebit. illud enim (iis determinatis & cætera) non tollit ea esse tractanda quæ prius proposuerat se tractaturum. neque prohibet aliqua posse pertractari inter iuuentutem & mortem: scilicet respirationem & inspirationem. quæ quis hic non proponantur: mox tamen in principio libri de iuuentute & senectute proposita fuerint esse tractanda. cum dicebatur (De iuuentute autem & cætera) Superior ergo Aristotelis sermo ueritati superius demonstratæ minime contrarius est. Neque etiam illud obstabit quod in naturæ processu langor. & sanitas mortem præueniant. languidum enim animal nondum mortuum est. sed uiuit adhuc. Concedimus equidem morbum ac sanitatem præcedere mortem: & hac de causa si langor. & sanitas a natura sola absque artis iuuamine semper euenirent: nec artificis manu quoquo pacto indigerent: profecto ante mortis libellum diffinita fuissent. Cæterum cum ipsæ ambæ res sæpe artificio prodeant in lucem:

LIBER PRIMVS

nec omniquaq; naturalia dici possint: nō ab re a puris naturalibus Aristoteles saltū quasi faciens: post mortē & uitam i cōtermino phisici ac medici medio: de langore ac sanitate quoad phisici interest accommodate diseruit. Hac de causa in fine de morte & uita si ibidem est illius libri finis: uel in principio de langore & sanitate. si ibidem liber de sanitate & morbo initiū suū habet recte sic scribit (De uita qdem igitur & morte & de cognatis huius speculationis fere dictum est de oibus) dixit autē (fere) quoniā si cognata uitae & mortis ea sola sumantur q̄ a natura sola prodeunt: certe quacūq; huic speculationi attinet iam expedita sunt. Si uero cognata uitae ac mortis ea etiā telligant q̄ nō a sola natura p̄deunt sed arte etiam produci possunt: nō de oibus huic speculationi cognatas complete disputatū est. sed p̄ter dicta langor ipse & sanitas tractanda sunt. q̄bus expeditis iam medicus ipse suasumat uires. Huic libro respōdent de historiis ea q̄ in octauo post reuiuenscentiā de langoribus aialium satis diffuse tradita sunt. cū scribitur (Fiunt autē aialia prospere & nō in eisdem temporibus nec i oibus equae exuperantiis. Valitudines enim & morbi p̄ tpa pro generū diuersitate uarie accidūt &c.) De quo langore & sanitate ipse Theophrastus in historiis plantarū. post iuuentutē & senectutē nō post mortem & uitam: ex causa superius dicta: merito egit. Et haec satis sint de ordine eius q̄ de langore ac sanitate dicit. nunc autem sub breui quodam epilogo quacūq; singularim tractata sunt. hic paucis colligam.

Cōpendiosa recapitulatio numeri & ordinis partiū ac particularū totius phisicæ doctrinae Ari. Cap. XVIII. Incimus igitur q̄ doctrina phisica quinque partes habet. prima ē de naturae principiis primis: & iis quae naturalia fere oia cōmuniter cōsequunt. & haec primo tradita est in libro de phisico auditu. Alia pars ē de simplicibus motu locali motis. s. cōelo & elemētis quatuor: cū uia qua fit transitus ad Caduca in quantum talia. de primis agitur in libro de cōelo & mundo. de secundo in libro de generatione & corruptiōe. cuius partis ordo traditus est in principio tertii libri de cōelo & mundo. Tertia pars est demixtis inanimatis. de quibus agitur in libris metheorologicorum. per metheorologica cōphendendo ea ēt quae lapides & metalla speciali doctrina a quibusdam tradita sunt. Quarta est methodus de aialibus de qua in quatuordecim agitur libris. In uno de illis. q̄a sunt. s. in libro historiarū. i. tredecim: causas ingrendo i utrisq; tamen eadē: & eodē fere traduntur ordine. s. substantia siue essentia cum suis operationibus propinquis in prima parte. generatio i secūda. uita autē & mors etiam eius cognata i tertia parte. supadditis tandem langore & sanitate: puros naturalium limites egredientibus: & ad artificialia aliquatenus attingentibus. Essentiae p̄s prior i ordine est materia siue aialium partes. de qua in libro de p̄tib; i quatuor diuiso uolumina & i libro de partibus ad motum utilibus: qui secūsus ē: agit. post materiam i doctrinae ordine ē forma. s. aia. de qua i libro de aia i tua diuiso agitur. post substantiam operationes aiali propinquae sequuntur. prima est sensus de qua i libro de sensu & sensibili. secūda memoria de qua. i libro de memoria. Tertia est somnus & uigilia. de quibus i eo qui de somno & uigilia. Quarta est motus de quo i libro de motu. Huic primae parti de historiis quatuor respondent primi libri. de qua prima pte duo sunt epilogi uniuersales unus i theoria causarum. s. i fine libri de motu. ubi sic scribit (De partibus qdē igitur uniuersalibus aialium &c.) Alter i historiarum quinto. s. i principio libri epilogo priori correspōdens ubi sic scribit (exposui partes aialium) generatio est secūda pars q̄ in libro de aialium generatiōe tradit i quinque diuiso uolumina cui de historiis tres respōdent libri quintus sextus & septimus. de qua secūda parte cū tertia: duo ēt sunt epilogi unus i theoria causarum. s. circa finem tertiae p̄tis i libro de morte & uita. ubi colligēdo uitam cū generatiōe: cōtinuauit dicens (Quid qdem igitur est generatio & uita & mors & p̄p quas causas erunt aialibus dictum ē) cui i principio octauo de historiis respōdet alter epilogus (generatio & reliqua aialium natura ita se habet actiōes autē & uitae p̄ moribus uictuq; differūt) Tertia pars. est uita cum morte & sibi cognata. addita sanitate & langore. nam cognata uita est longitudo ac breuitatis uite de quibus i eo agitur q̄ de causa longitudinis ac breuitatis uitae dicit. cognata sunt etiam iuuenus & senectus de quibus secundo tractatur loco i primo libro. Tertiū est inspiratio ac expiratio. de quibus i libro de inspiratiōe. Quarto est mors & uita. de quibus est tractatio i libro de morte & uita qui ultimus est eorū q̄ a sola natura p̄cedūt aialiū. Quinto ac ultimo ē langor & sanitas q̄ sunt operationes non naturae solius. sed artis quoq;. & ac de cā i cōfinio phisici q̄ naturalia speculat: & medici q̄ ea q̄ a natura scā sunt: licet suffragio artis subministratis: tāq; cōterminae phisici & medici ponēdae sunt. cui de historiis p̄s ea. s. q̄ prior ē octauo libri sibi correspōdet. Quia p̄s ea ē q̄ de plātis. de q̄ Theophrastus & historiarum & causarum theoriā: Aristotelis tractationē de aialiibus imitādo: diffuse tractauit. Haec quinque p̄tes uniuersali ordine i principio libri metheororum ordinatae sunt ab Aristotele. particularū uero harū quinque p̄tū ordo i superioribus suis locis p̄p̄riis demonstratus est. Et haec satis sint de cōpendio eorū q̄ sup̄ius de numero & ordine p̄tū ac librorū doctrinae phisicæ Aristotelis diffuse demonstrata sunt. de plātis. n. q̄ sub quanta cōtinent p̄te. q̄ sequant in doctrinae ordine ad aialia: partim in superioribus traditum ē: partim etiam usq; ad sufficientiam in secundo libro. in quo de erroribus disputaturi sumus: clarissime demonstrandum est.

Collectio compendiosa certi ac specificati numeri librorum ac uoluminum doctrinae phisicæ Aristotelis. & de solutione duarum ambiguitatum. Caput. XVIII.

Ortus phisicæ doctrinae Ari. librorū numerus ē duo de uiginti quoque nonnulli i plura distinguūt uolumina ita ut uoluminū oīum numerus sit quadraginta & nouē: aut quinquaginta si decimo addiciat ei q̄ ē de historiis. de quo statim disputabimus. Sunt autē hii. de phisico auditu unus. in octo diuisus uolumina. de cōelo & mundo unus: i quatuor. de generatiōe & corruptiōe unus: i duo diuisus. Metheorologia unus: i quatuor distributus uolumina. cui tertio libro nonnullae aliorū. s. Theophrasti graeci: & arabū: & latinorū i particulari magis d̄ inaiatis plene mixtis cōscriptiōes anectēdae sunt. q̄ oia sub metheorologia iuxta Aristotelis sententiam senioribus conscientis: cum ab eodem principio fiant: comprahendi debent de historiis unus in nouem diuisus uolumina. aut secundum quosdam in decem. quoniam decimum apposuerunt. dicentes eū fuisse Aristotelis opus. Et hic de

LIBER PRIMVS

historiis liber. de animalibus quia sunt: narrando historiarum: more: nos docet libri autem quae causas eorum: quae in historiis narrata sunt: & plurimum rerum ac particulariori doctrina inquirunt. numero sunt tredecim uiginti duo continentes uolumina quorumque librorum tres de animalium substantia, uidelicet de partibus animalium unus: in quatuor partibus, de partibus ad motum siue de progressu unus, de anima unus: in tria diuisus, de operationibus uero animalium propriis ac propriis quatuor, scilicet de sensu sensibili unus, de memoria & reminiscetia unus, de somno & uigilia unus, de motu in communi animalium unus. Et ii septem sunt de prima parte quae animalium essentiam: & eorum proprias operationes apprehendit. Secunda pars quae est generatio unum habet librum, scilicet de generatione animalium nuncupatum: in quinque uolumina diuisum. Tertia pars quae est uita cum morte & his cognata quibus continet libros: scilicet de causa longitudinis ac breuitatis uitae est unus, de iuuentute & senectute unus, de inspiratione & respiratione unius, de uita ac morte unus: omnium rerum a sola natura productarum ultimus, de langore & sanitate quae simul a natura & arte procedunt creditur unus, omnium extremus: qui omnes numero, xxxi, libri quadraginta & nouem computatis historiis uolumina uel quinquaginta continentes reperiuntur numero. Nec mireris si rem hanc sub dubio proposuerim, nam apud translationes priores & latios expositores: decem de historiis inueniuntur libri & apud Arabes. Nam in principio de generatione hominis: de ipsius generatione se dictum proponit tam de ea quae in utero quam de ea qua in lucem uenit homo: usque ad senectutem: cum tamen liber iste ibi finiat (Vnde fit ut nomina septimo die imponantur &c.) Huic nono adducit decimum de quibusdam a generatione, usque ad senectutem pertinentia, iuxta promissa, in quo nonnulla de sterilitatis causa ac secundae placentiae ratione matricis ratione feminis ratione molae determinantur: Theodorus Gaza in sua quam nostris temporibus edidit translatione. Decimum hunc fragmenta appellat, non historiis pertinentia cum non sola narratio sit sed in eo causae de rebus propositis inquirantur, quod non est historiae officium. Ait ergo theodorus apponendum esse libro de animalium generatione si Aristotelis sit: opus: quod tamen non fuisse Aristotelis opus putauit, & hac de causa illud minime interpretatus est. Quae fragmenta si caeteris nouem de historiis addantur: decem computabuntur historiarum libri, si uero non erunt nouem hii forte sunt nouem libri quos de animalibus Diogenes Laertius in uita Aristotelis Aristotelem scripsisse dixit. Hic enim liber proprie de animalibus liber dici debet, ut posterioribus demonstrabimus, totum enim quod de animalibus doceri debet: liber hic licet succincte ac in uniuersali narrando: docet. Non lateat etiam nos: quod liber qui, in historiis de hominis generatione agit: tam apud graecos quam latinos quam etiam Arabes in ordine positus est nonus, qui incipit (De hominis generatione tam prima in utero &c.) Sed hoc a Theodoro Gaza & merito in sua nuper nobis tradita interpretatione tanquam uiciatum corrigi, Septimus, non esse debet. Viciatum autem hunc ordinem putauit ab Apelicone theyo, qui ut inquit Strabo plurima Aristoteli de prauauit: erroris autem causa fuit: quoniam in principio quinti historiarum scribitur (Nunc de eo), scilicet homine (Nouissime deserere placet) per (Nouissime) Theius finem intellexit historiarum, quod non est. Sed speculationis de generatione animalium finem intelligere uoluit Aristoteles, cum enim talia loqueretur: de hominis generatione suus erat sermo. Qua de re cum quintus & sextus essent de generatione, septimus de generatione hominis ultimo post aliorum generationem locandus erat. Tractans enim animalium generationem: se eo modo processurum dicit: quo de partibus processerat, uidelicet primo generationes similes ac dissimiles, se tractaturum in genere, de hinc procedere sicuti in eo qui de partibus processum fuerat, hoc excepto quoniam in eo qui de partibus primo de partibus hominis egerat, postea de caeterorum animalium partibus, hic autem inquit Aristoteles e contra generationes animalium caeterorum prius: ultimo post illas: eas quae de hominis generatione se per tractaturum, quippe quoniam de homine plura tractanda erant quam de caeterorum generatione: singulum singulo referendo, & quia caeteris hominis partes magis sunt familiares, Verba ipsius haec sunt (Sunt porro generationes animalium multae ac uariae partim dissimiles, partim quodammodo similes, sed cum genera ante ut res exigit digesserimus: nunc quoque eodem modo tractare temptemus, praeterquam quod initium tunc ab homine: cum de parte ageremus sumendum censuimus: nunc de eo nouissime deserere placet, quoniam plurima ipse de se afferat explicanda). Hoc et patet ex hoc, quod in sexto historiarum parum ante medium: iam ad generationem terrestrium accedens: sic scribitur (Sed de coitu in utero & eiusmodi reliquis caeterorum animalium omnium tum aquatiliu tum uolucrum atque etiam terrestrium quae oua pariunt dictum iam est. Sequitur ut pari modo de his quae in terrestrium genere animalium pariunt: atque et de homine deseramus) Id enim de quo superius dixerat se nouissime tractaturum, scilicet de hominis generatione, hic iam proprius accedens quidnam per illud (nouissime) intellexerit: clare satis demonstrat, dicens (Sequitur ut pari modo de his quae in terrestrium genere animalium pariunt, atque etiam de homine deseramus) Cum, non in principio quinti se nouissime de generatione hominis tractaturum policeretur: cumque parum ante medium sexti libri de plurimorum generatione tractasset: superessetque tractare de genere terrestrium animalium parientium: de quo genere etiam est homo, Ideo cum praedictis: & iuxta ea quae dixerat se: de homine nouissime tractaturum: in hoc loco dicit plura tractasse de ouificantibus tam terrestribus quam uolucris quam etiam aquatilibus, superesse autem de parientibus animalium & de homine deserere. Si enim generationem hominis in ultimis: scilicet nono aut decimo tractaturus esset: profecto in hoc sexto libro talia minime dixisset: quia merito hominis generatio in septimo: post alia terrestria animalium parientia in fine sexti tractata: docenda fuit, in octauo autem de uita & morte & his cognatis simul cum langore & sanitate: quae generationem sequuntur. Nonus de moribus & aliis quibusdam. Et si fragmenta post hominis generationem addere uolueris: tunc septimus & octauus erunt de hominis generatione. Nonus de uita, Decimus pro plura parte de moribus secundum uerum ordinem. Quare cum superius de uita scriptum est in octauo me dixisse inuenieris: si forte fragmenta illa addere uolueris: tunc nonum octauum loco me uoluisse scias, Si uero hominis generatio est cum dictis fragmentis iuxta alias interpretationes locum tenuisse ultimum uolueris: quis abire concessum sit ea tunc quae de uita: in septimo quaeres libro: in octauo mores cum aliis nonnullis, hominis autem generationem in nono, ac decimo reperies uolumine, Quare si liber de historiis decem habuerit uolumina: totus physicae doctrinae Aristotelis uoluminum numerus quinquagenarius inuenietur, aliter quadraginta & nouem patefient uolumina.

LIBER PRIMVS

Si quis autem de superioribus aliquem libris aliter partiri uoluerit: dummodo prefatum ordinem non mutauerit: cum eo nulla est a me habenda contentio. ordinem enim potissime in hoc meo curauimus opusculo. Et haec. post disputatum ordinem ac numerum librorum ac uoluminum physicae doctrinae Aristotelis de numeri certi ac specificati collectione copiosius satis sunt dicta. Nunc de principalioribus dictorum librorum epilogis: quibus & ordo & numerus librorum collectus est dicendum esse uidebitur. quibus expeditis secundi uoluminis in quo de erroribus quorundam disputandum est tractationi dabitur locus.

Compendium modorum & locorum quibus expedita in praefatis libris colliguntur. & tractanda proponuntur. pro sufficienti numero & ordine inueniēdo partium ac librorum doctrinae physicae Aristotelis. Caput. XX.

Ordo & numerus in superioribus tractatus. pro maiori parte ex dictis Aristotelis: nunc in principis librorum suorum: nunc in finibus: nunc in mediis dispositis collectus fuit locis in quibus posterioribus: ex quibus partium dictarum aut librorum suorum sumi potuit conueniens particio. de aliis locis siue locorum dictis particularibus magis: nulla ad praesens sit cura. Dico igitur quod in principio & in fine librorum quatuor solis Aristoteles utitur modis. pro principio & finem non solum initium aut libri calcem intelligimus: sed ea quoque quae inter media. intermediorum quoque partem illam appellans primam in qua noua incipit materia. finem quoque appellans ubi aliqua desinit materia. Nam in principis ac finibus aut solum dicenda proponit: aut solum dicta colligit: aut colligit dicta & proponit dicenda: aut neutrum facit: sed materiam intentam solum persequitur. At si in principio solum persequitur: tunc in anterioribus uno de tribus locis ille disponitur modis. Nam anteriorum locus uel nihil proponit nihilque colligit. & hoc in tribus reperio locis. scilicet in principio de caelo & mundo: in cuius principio materiam persequitur & in fine anterioris. scilicet de physica auditione nec proponit nec colligit. similiter in quarto historiarum circa media exequitur de somno. & in anterioribus neque colligit neque proponit aliquid. In octauo quoque de historiis loquens de reuiuenscentia mox persequitur in principio illius materiae siue tractationis illius: in anterioribus uero neque tractata colligit neque reuiuenscentiam proponit. Vel finis anteriorum solum colligit. Et hoc in duobus reperitur locis. scilicet circa finem quarti de historiis. ubi mox de mare & foemina persequitur. & in anteriorum fine colligit de sensu & somno. similiter in octauo de historiis de lagore mox persequitur: in anterioribus uero solum colligit uel finis anteriorum colligit & proponit. & hoc in libro de morte reperitur in cuius principio mox materiam persequitur in anterioribus uero. scilicet in libro de longitudine ac breuitate uitae & libro de iuuentute & senectute: quod ambo eum qui de morte procedunt. proponit dicenda de uita & morte & colligit prius disputata. Vel in anterioribus solum proponit. scilicet in libro de inspiratione. in cuius principio mox materiam suam persequitur. in anterioribus uero uidelicet in principio de iuuentute & senectute solum proponit. principia igitur solum persequentia materiam anterioribus collata quadrupliciter uariant. & haec in septem reperuntur locis: sicut mox declaratum est. Si uero principia solum proponunt tunc anterioribus comparata quadrupliciter quoque uariant. uno quippe modo. cum in anterioribus nec colligit nec proponit. Altero quando solum colligit. Tertio cum colligit & proponit. Quarto uero quod in anterioribus solum proponit. De primo modo principium de physico auditu computandum est in quo proponitur tractanda in anterioribus uero cum anteriora nulla sint nihil fit. In principio quoque de progressu animalium solum proponit. In anterioribus uero. scilicet in fine de partibus uel fit. dato quod totus epilodus loci illius supradictus fuerit. uno. n. de tribus modis epilodus ille uicari potuit. De secundo est principium de animalium progressu. in quo dicenda solum proponuntur. in anterioribus uero. scilicet in fine de partibus solum modo colligit. dato quod ea sola pars qua in fine de partibus dicenda proponuntur addita fuerit. De tertio septem reperio loca primus est principium septimi de historiis: ubi solum dicenda proponit. scilicet de generatione hominis. & in anterioribus uidelicet in sexto post medium tractata colligit. & de terrestribus ac hominis generatione se tractaturum proponit. Secundus est principium de generatione & corruptione. ubi dicenda solum proponit in anterioribus uero. scilicet in principio tertii de caelo & mundo dicta colligit. & agendum de generatione & corruptione proponit. Tertius est principium de progressu ubi solum tractanda proponit. in anterioribus uero. scilicet in fine de partibus dicta colligit & dicenda de progressu proponit: posito quod post secunda quae proponitur fuerit uiciata: de hac dictio de progressu. scilicet in generatione mutata. quod inter tres praefatos uiciandi modos magis fuisse credimus. Quartus est liber de anima in cuius principio proponit dicenda de anima. in anterioribus uero. scilicet in fine de progressu dicta colligit & dicenda de anima proposuit. Quintus est in eo qui de memoria. in cuius principio solum proponit. in anterioribus uero. scilicet in fine de sensu & sensibili colligit & proponit se de memoria disputaturum. Sextus est liber de somno in cuius initio de somno se tractaturum proponit. & in anterioribus. scilicet in fine eius qui de sensu & sensibili colligit dicta & se de somno tractaturum proponit. Septimus est quoniam in initio eius qui de iuuentute & senectute solum proponit in anterioribus uero scilicet in fine de causa longitudinis ac breuitatis uitae colligit & proponit. Hii sunt igitur modi septem quibus in principio solum proponit. & in anterioribus colligit & proponit. Quare si in principio solum proponit cum anterioribus tripliciter comparet: Hoc in decem reperietur locis. scilicet primo modo duo. in secundo unum. in tertio uero septem attamen cum in hoc tertio idem positus sit ille. scilicet quo principium de animalium progressu anterioribus comparatur: & hoc secundum triplicem deprauationis modum possibile: de quo triplici deprauationis modo possibili quod in ueritate unum solum fuerit uitium quodcumque de illis tribus fuerit: quis tertium magis credamus: ideo de illis tribus duo subtrahi debet. & sic octo tantummodo supererunt. Si autem in principio tantum colligit unus solus de hoc reperietur modus. & in uno loco. ille. scilicet quod in anterioribus nihil reperiat. & hoc in principio octauum de historiis reperitur. ubi de substantia ac generatione animalium colligitur. in anterioribus autem nihil fit. Si uero in principio colligit & proponit tunc anteriora dupli inueniuntur modo. uno cum in anterioribus nec colligit nec proponit. Alio cum in anterioribus solum colligitur. De primo quatuor reperimus loca. primus est quoniam in principio libri meteororum colligit & proponit. in anterioribus uero nihil tale fit. Secundus in principio quinti de historiis ubi colligit & proponit. & in anterioribus nihil. Tertius in secundo de partibus ubi dicta colligit & dicenda proponit. in fine uero historiarum nihil facit. conferendo tamen principium hoc. scilicet secundi de partibus fini libri meteororum.

zū: eo mō quō cās ea q̄ de causis cōsequūf sic ī anterioribus aliqd̄ ppōit & sic eēt unus alius modus ī nullo alio loco reptus. s. q̄ ī p̄cipio proponit & colligit & ī aūrioribz solū ppōit. Quartus ī p̄cipio d̄ sēsu & sensibili ubi colligit & ppōit & ī aūrioribz nihil fit. De sc̄do duo repimz loca p̄rius ī p̄cipio eis q̄ de motu: ubi dcā colligit & dicēda ppōit. ī fine uero aūriorz. s. libri de sōno solūmō colligit. Scūdus ī p̄cipio de cā lōgitudis ac breuitatis uitæ tractata colligit & agēda pponit. ī fine uero anteriorz. s. de generatiōe aīaliū solūmō colligit Tertius autē modus: uidelicet q̄ ī p̄cipio colligant & pponant eadē p̄cise q̄ in fine anteriorū collecta ac proposita fuerāt cum ingeniosus non sit uerū potius nugatorius: eo non usus est Aristoteles in suis epilogis: tanq̄ Aristoteli īgeniosissimo ac ī mō scribendi eruditissimo indecēs. loca igif̄ p̄dicta numero uiginti duo sunt septē uidelicet cū in p̄cipiis materiam solum prosequitur absq̄ hoc q̄ colligat aut pponat. octo uero cū in p̄cipiis solū pponit. in q̄bus aut in p̄cipio tantū colligit. unus. sex uero cū ī p̄cipiis pponit & colligit. si tamē p̄cipium secundi de p̄tibus ēt fini metheoroz cōparat uti diximus sic erunt septē & in uniuersum uigintitria loca & modi decem aut undecim. s. tres cum in p̄cipio solūmodo prosequit̄ materiā. quatuor si in p̄cipiis tantum pponit. unus modus cū in p̄cipio solūmodo colligit. Duo modi cū in p̄cipio colligit & proponit. Imo tres si secūdus liber de partibus cōparet̄ fini quarti libri metheororum. quēadmodū ēt libro de historiis cōparabatur. Et hęc satis sint de modis decē uel undecim epilogandi quibus Aristoteles in locis uigintiduobus aut uigintitribus usus est. ex quibus partium ac libroz physicae doctrinae Aristotelis particio ac numerus collectus ē quos q̄dem hic ponē uoluimus ut scitis iis modis: quisq̄ faciliter illū cognoscat modū illū quo ī p̄cipiis eadē p̄cise colligunt & proponunt quæ in anterioribus collecta & proposita fuerant. qui positus est ī fine libri de partibus animalium non fuisse Aristotelis modum sed uiciatum fuisse. sicut in mox tractandis demonstraturi sumus. Cæterum anteq̄ huic primo uolumini calcē iponā circa p̄fatum librorum Aristotilis numerum nōnullæ ambiguitates dissoluende sunt.

Quod Aristoteles nullum de alimento proprium fecerit librum.

Caput. XXI.

Ira ea igif̄ quæ de libroz numero definita sunt. Primo q̄dē dubitat̄ an Aristoteles de alimento librum cōdiderit ueluti nōnulli latini sensere p̄hi. ī quoq̄ fidē eiusdem Aristotelis uerba deduci p̄t. Nam secundo de aīaliū p̄tibus libro cum de uenis loq̄ret̄ sic scripsit. (Verū cibi excrementa q̄bus nā aīalibus iuncta sint: & q̄s ob causas aptius in cōsiderāda discerendaq̄ alimēti rōne explicet̄.) In secundo quoq̄ de aīa libro dixit (Figuraliter q̄dem igif̄ qd̄ sit) suple alimentū (Dictū est. certificandū aut̄ posterius de ipso ī propriis sermōibz) Ad hoc dicimus Aristotelē de alimēto nullū p̄ticularē de eo solo edidisse librum: sed de eo sparsim in plurimis scripsisse locis. In libro enim de generatiōe & corruptiōe p̄t ei comodū fuerat de alimēto breuibz egit. ipsum uidelicet docendo esse nutritibili cōtrariū. & eius substantiā cū quātitate augmētū phibente in eodē esse. in libro quoq̄ de aīa plura secūdū loci oportunitatē de nutrimento p̄tractauit ipsum duplex esse dicens. alterum uidelicet nutritibili cōtrariū alterū simile. quo fit ut inuicē utraq̄ patiāt̄ & agāt. dicēs quoq̄ rē eadē hoc. s. s̄ba nutrite illo uero. s. magnitudine quātitatem augere. hęc igif̄ & plura alia sunt q̄ de alimēto ī libro de generatiōe & corruptione & libro de aīa scripsit Ari. plura aut̄ iis de alimēto: ī libro de aīalium generatione se p̄tractaturum pollicet̄: q̄ promissa post hęc ī p̄fato libro p̄p̄riis psoluunt̄ sermonibus. ita ut cuiq̄ notū fiat nō in uno solo codice sed ī pluribz de alimēto docuisse Ari. p̄missa aut̄ ab eo sunt hęc. Nam ī tertio de aīaliū partibz libro cū de uēis loq̄retur. tale nobis pollicitus est. (Sed quonā mō & ex quo aīalia; nutriant̄ et quo modo et uentre capiant alimētum cū de generatiōe agit̄ aptus & expectari & explicari p̄t) Ex q̄bus de alimēto tria se p̄tractaturū pollicetur. Vnū qd̄ sit alimētū ex quo oīa aluntur aīalia. Alterū quonā mō aliunde trahat̄. Tertium quo pacto in nutriti substantia cōuertat̄: Quarto ēt de p̄tibus libro cū de ea q̄ lactes dicit̄ ageret post aliq̄ dixit. (Quēadmodū autē capiāt alimētū & quo nā pacto p̄ uēas ex alimēto īgesto subeat eas p̄tes qd̄ ī uēis digerit̄. explicabit̄ cū de generatione alimentoz animalium agemus). Hęc de p̄missis. quæ p̄missa cū pluribus aliis: ī p̄missō libro per soluta sunt. hęc aut̄ sunt. Alimēti necessitas eiusdē substantia. locus unde sumant̄ uie p̄ quas trālit & diffundit̄. Nutritiōis modus ad plantarū similitudinē. Cōuersio p̄ resudationē in nutriti s̄bam. secūdū nobilitatē & ignobilitatē mēbroz: alimēti diuersitas mēbris distribuēda diuersis. Nā secūdo de aīaliū generatiōe. id qd̄ p̄io tractaturz fuerat sic docuit. (Sed cū potētia qdē aīal sit sed īperfectū: aliunde accipiat alimētū necesse est.) Quid aut̄ esset alimētū parū ante docuit cū dixit. (Alimētū aut̄ ultimū aīalis sanguis est.) Vnde aut̄ alimētū illud ad aīal ī utero trahat̄ sic docet. (Quāobrē utero & parēte ut terra planta utit̄ ad cibū hauriendū donec perficiat̄.) Quo mō aut̄ & q̄bus uīs alimēto fetui ī utero cōsistenti aditū natura subministrauerit docuit sic dicens. (Quo circa ex corde p̄io uenas illas duas natura descripsit. de quibus uenulæ depēdēt ī uterū ex q̄bus q̄ umbilicus uocat̄ cōstat.) Et parū post (bene aut̄ quasi radices cōtingunt uterū p̄ q̄s alimētū haurit. fetus eius. n. gratia ī utero manet.) De p̄io cōstituente sanguine qd̄ alimētū post hoc efficit̄. subdit. (Sed p̄tinus ut in plantarū semibus iest aliqd̄ tale primum qd̄ lacteū uocat̄: sic in aīaliū materia: excrementū constitutiōis alimētū est.) Post hęc ad nutritionis modum qui & in utero & extra uterum fit se cōuertens: per comparisonem ad plantas sit scripsit. (In crementum igitur fetuū p̄ umbilicū contingit eodē quo plantis modo p̄ radices atq̄ ēt aīalibus ipsis ubi absoluta iam sunt ex eo qd̄ continentur alimento idē accedit.) Cæterum post hęc quo nam modo membra resudatione quadam alimenti & in membri naturam conuersi nutriant̄: ostendit Arist. dicens. (Per uenas igif̄ & meatulos quosq̄ alimentum resudans quēadmodū aq̄ p̄ tardiusculū funē in carnem aut carnis proportionale conuertit̄ frigore consistens &c.) Ibi. n. modum quo diuersa resudante alimento nutriant̄ membra diuerso quippe mō nūc frigore nūc alio mō sc̄dm mēbroz cōplexiōes acutissime docet. nobile. s. alimētū nobilibz ignobile ignobilibz mēbris mediocribz mediocre more p̄rissimilias natura distribuēte. q̄ nobiliores cibos filiis ignobilissimos seruis bruta tractantibus medios uero mediis. Sic enim natura parens suos distribuit cibos. de quo scri

LIBER PRIMVS

bitur. (Cæterū partium unaquæq; ex alimento gignit nobilissima quoq; et potissimi principii particeps ex con-
 cocto sincerissimo primoq; alimento reliquæ necessariae & illarū gratia instituēdo ex deteriore & reliq; extremē
 risq;.) Hæc igit pro pmissorū p̄solutione dicta sint. Ex qbus oibus patet Aristotile nō in uno per se solo libro de
 alimento tradidisse, neq; unū ad hoc solū cōsecisse librū, de eo. n. & in libro de generatiōe & corruptione & i li-
 bro de aīa & i libro de aīaliū generatione plura scripsit. Tamen iter hos oēs illi de alimēto pprii sunt sermōes
 q in libro de aīaliū generatiōe traditi sunt. Sed qcqd sit negociū de alimēto pluribus est cōe libris. & nō uni pro-
 priū. Et hoc sensit Aristoteles in secūdo de aīa libro cū dixit. (Certificādū aut postorius de ipso i propriis sermo-
 nibus.) In plurali. n. (sermonibus dixit & nō sermōe. q sermōes sunt q in libro de generatiōe & corruptione & li-
 bro de aīa facti sunt. & libro de aīaliū generatiōe magis proprie fiendi sunt. Ad hoc aut fidem est Iohānis philo-
 pomi dicti grāmatici sup̄ p̄faro Aristotiles sermone comētatio. qui colligens ea q de alimento i libro de aīa tra-
 dita sunt ad memoriā deduxit. ea q in libro de aīaliū generatione docuerat Aristoteles dicens. (Dixit enī aliquo-
 mō de nutrimento & in iis q de generatiōe & tandē uerbū Aristot. postorius) declarās dixit. (Dicit aut postorius &
 i negotio de generatione aīalium ad qd̄ prolongauit.) p̄ quæ uerba hic expositor putauit Aristotile nō ad unū
 de alimento se remisisse. sed ad plures i diuersis libris sermones. s. librū de generatiōe & corruptione de aīa: sed
 inter cætera ad ipsius alimenti pprios sermones i libro de aīalium generatione traditos. Huic et sententiæ uer-
 ba aueroy i loco hoc idē uoluerit. Ait. n. (Et dixit hoc qa sermo de nutrimento & augmēto nō pficit nisi in plu-
 ribus libris) quos libros ipsemet dixit esse librū de generatiōe & corruptōe librū metheorog. librū de aīa: librū
 d̄ aīaliū generatiōe. At quis d̄ alimēto i pluribus traditū sit libris uti dixim: ipsi tū magis pprii sermōes illi sūt. q
 i libro d̄ aīaliū generatiōe scripti sūt. sermōes. n. d̄ p̄mate huic libro sūt pprii cū sp̄ma generatiōis sit p̄cipiū sp̄ma
 at̄ ē aliqd̄ nutrimenti cū sit eius ultimū extremētū utile. sermōes igit de alimēto huic libro sūt pprii: & hāc rōnē
 p̄fatus iohānes i suis inuit dictis. Ari. et tertio de p̄tib; aīaliū: sermōes q d̄ alimēto i libro de aīaliū generatiōe fiūt
 ipsi alimēto magis pprios esse censuit. cū dixit. (Sed quo nā modo & ex quo aīalia nutriant & ex uentre capiūt
 alimentum: cū de generatione agitur aptius & expectari & explicari pōt.) Si de nutrimento i libro de aīalium ge-
 neratiōe aptius q̄ in aliis expectari debet: si in eodē et aptior sit huius explicatio quis est q nō cōfiteat sermōes
 in libro de aīalium generatione de alimēto factos cæteris ipsi alimēto pprios esse: nec alium p se de alimento
 solo edidisse librū. Ad hæc quarto de aīalium partibus libro hoc idem iis approbat uerbis. (Quēadmodū aut
 capiant alimētū & quo nā pacto p uenas ex alimento igesto subeat eas p̄tes qd̄ in uenis digerit: explicabit cū de
 generatione alimētoq; aīalium agemus.) iis. n. librū hunc non solū de aīalium generatiōe sed de alimento quoq;
 eū nūcupauit Ari. Ad hæc illud cæteris efficacius demonstrat qd̄ i calce q̄rti de generatiōe libri epilogo sic scri-
 bit. (Sed de alimento extrinsecus ministrando aīalium atq; de generatione i lucē & seorsū de singulis & sumatū
 dictū iam est.) hoc. n. epilogo clare dignoscit sermōes i hoc libro p̄tractatos: non de sola aīalium generatione:
 sed & de alimento proprie nūcupari debere. quo fit ut liber hic nō de generatione sola aīalium sed et de alimē-
 to quodānō dici possit. Quod igit Aristot. nō unū de alimento solo librum ediderit sed plures cōdiderit libros i
 qbus de alimento fiunt sermones: licet illi qui in libro de aīalium generatione tradi sunt cæteris de alimento fa-
 ctis propriores dici debeant: Neq; p hoc numerus librorū definitus noxā suscipiat: ex iis fatis manifestū puto.

Quod libroꝝ numerus Ari. de naturalibus adiogene positus cū nostro cōco dat numero. Caput. XXII.

Ltera dubitatio circa p̄fatū libroꝝ numerū ex diogenis laertii uerbis insurgit. Hic. n. i Aristot. uita de na-
 turalibus triginta octo p̄ elementa dicit scripsisse uolumina ultra ea nouē q nō sub elemētis de aīalibus scri-
 psisse refert. Cōposuisse quoq; dicit nō sub elemētis anatomiarū octo de anatomiarū electiōe unū. de aīa
 unū qōnū aīæ duo. de cōpositis aīalibus unū. de fabulosis aīalibus unū. de generationis p̄hibitiōe unū. quæ oīa
 de naturalibus p̄tractata nostri definitū. xlix. excedūt numerum. Ad hæc de aīalibus nouē iquit diogenes Aristot.
 scripsisse uolumina. nos aut. xxxi. sub quatuordecim libris cōtenta posuimus uolumina. Plinius aut ferme quin-
 quaginta quēadmodū inferius distinctius demonstrabit. Ad hoc solutionē dicimus cum superioribus q naturale
 negocium duplici doceat uia. una qa talia sunt. q i aīalibus libro historiarū istructa fuit. Altera pp̄ qd̄ cās uideli-
 cet naturaliū reddendo. Amplius dicimus q aīaliū negociū tribus doceat unū est i bā cū operationibus propriis
 Alterum generatiōe tertiū uita cū sibi cognatis. Ea aut q de naturalibus p̄ causas docent sunt ea q p̄ elementa &
 elementog ordinē ab Aristotile scripta sunt. sub quo ordie librū historiarū secundū diogenem minime posuit.
 Sunt igit secūdū diogenē sub elementis de naturalibus libri numero. xxxviii. qbus si nouē historiarū addantur
 erunt nūero. xlvii. qui numerus. a. nostri sup̄ius diffinito nūero duobus distat. Quæ dissonātia minia hoc cou-
 cordabit mō quoniā diogenes forte librum de morbo & sanitate cū nō uiderit nō cōputauit. librū quoq; de me-
 moria ab eo q de sensū. & cū q de ispiratiōe librū fortassis ab eo q d̄ morte nō segregauit. uti nōnulli alii quoq;
 celeberrimi fecere uiri. de qbus trib; aut aliis huius si duo uera fuerit nostri definitus cū suo facillime cōcor-
 dabit numero. Cætera at uolumina uidelicet. anathomiarū octo. & electiōe anathomiarū uel explanatiōe ad li-
 bros historiarū reducunt. potissime ad eas p̄tes q de p̄tib; & generatiōe agūt. Liber at de aīa & aīæ qōnes ad eū
 reducunt librū q de aīa sub elemētis traditus ē quē tripartitū eē diximus. Liber at de aīalibus cōpositis & ille q
 de fabulosis aīalibus ad eos q de p̄tib; aīaliū & generatiōe & libro historiarū similiter deduci debēt. Sed ille qui
 de generatiōis p̄hibitiōe ad illū q de aīaliū generatiōe d̄. quē puto illū eē quē nōnulli decimū putarūt esse hi-
 storiarū librū quē theodorus gaza fragmēta nūcupauit. i eo. n. plura generationē p̄hibentia p̄tractant ii igit li-
 bri q̄ndecim quis de naturalibus tractet nō tamē sub ordie elemētog cōputati sunt. nec sub historiarū lege. q̄q;
 ueluti appendices p̄fatis libris sub elemētis cōtētis & libro historiarū dici debeāt. & si p̄fatis addant libris pro
 certo numerū nostro definito. xlix. maiorē faciēt nō tamē cōtra nostrum sensum q libros eos solos itelligimus
 q naturaliū historias & libros cās reddentes sub ordine elementog cōscripti sunt. Siue igit. xxxviii. sub elemē-

ris secundū diogenē siue, xlix. uti nos posuimus. Siue plures iis ponant libri nihil interest. nec inter hæc ulla est
 cōtradictio. quoniā hæc diuersa sub diuersis uerificantur sensibus.

Quod numerus librorū Ari. de animali negocio a diogene & numerus a Plinio positus cum superiori nostro
 concordat numero.

Caput. XXIII

Nsurrexit et altera dubitatio ex iis q̄ dicta sunt. Nā nos cū uolumina de aialibz & libros enumerarem
 diximus eoz uolumina numero esse triginta unū. sub quatuordecim cōtenta libris. Diogenes aut̄ hic dicit
 nouē de aialibz Ari. scripsisse Plinius aut̄ i naturali historia cū de leone loq̄ret ferme quingenta Ari. alex-
 andro asseruit dedisse uolumina. dixit. n. (Alexandro magno rege inflammato cupidine aialium naturas noscēdis
 delegataq; hac comētatione ari. sumo i omni doctrina uiro: aliquot milia hoīum i totius asiæ græciæq; tractu
 parere iussa oīum. quos uenatus aucupia piscatusq; aiebāt q̄busq; uiuaria armēra aluearia piscine auaria i cura
 erāt: ne qd usq; genitū ignoraret ab eo: quos p̄cūctando quingenta ferme uolumina illa p̄clara de aialibus cōdi-
 dit.) Ad hæc respōdendo i primis dicimus q̄ nihil ē qd negociū aut methodus aut liber de aialibz dici debeat
 nisi id scibile totū de aialibus doceat. uidelicet s̄bam cū operatiōibus ppriis. generationē & uitā. Et hac de cau-
 sa oēs p̄fati decē libri. triginta & unū cōtinētes uolumina: de aialibus negociū & methodus dici pōt: quoniam
 & p̄ historias & p̄ causas totū de aialibz scibile docēt. Illa ēt uiginti duo uolumina i tredecim cōtenta libris cau-
 sis aialiū iquirentia cū totū de aialibz p̄ cās scibile doceāt: negociū de aialibus dici pōt. Cæterū nullus est liber
 q̄ de aialibz liber dici ualeat nisi ille q̄ de aialiū historiis d̄r ipse. n. scibile totū. s̄ s̄bam generationē & uitam quo
 quo mō docet. Cæteri aut̄ singuli libri nō totū de aialibus scibile sed aliqd de ipsis docēt aialibus. Verus igitur
 erit diogenis sermo quo d̄r ari. de aialibus nouē cōdidisse. sunt. n. ea nouē q̄ i historiis aialiū cōtinēt q̄ de aiali-
 bus pprie d̄r liber. uerus ēt est sermo noster cū diximus ari. xxxi. de aialibz fecisse uolumina i. xiiii. cōtēta libris
 ii. n. oēs libri totū de aialibus cōtinēt negociū. de hoc tamē noīe (de aialibus) distincte magis i inferioribus tra-
 ctabit. Id at̄ q̄ Plinius dixit sermone p̄abili sic uerificari pōt. sunt. n. uolumina ferme quingenta de aialibus
 ab arist. edita si p̄fatis libris suos cōplices & apēdices adiūxeris. q̄ nūero supius qundecim enūerati sūt. octo uideli-
 cet anathomiarū. unus de anathomiarū electiōe uel explanatiōe. unus de aia. de aia q̄onibz duo. de compositis
 aialibz unū de fabulosis aialibus unū. de phibitiōe generatiōis unū. q̄ oēs. xlii. uel. xlii. iuxta nōnulla exēplaria
 græca d̄ q̄bus diogenes de anathomiis nouē dicit scripsisse uolumina reddūt numerū. ferme quingēsimū attin-
 gentē ut ipse quoq; Plinius dixit. Quod igit̄ nulla sit iter diogenē pliniū & nostrā sniam d̄ria circa numerū li-
 broz physicae doctrinae ari. ex iis satis manifestū ē. at quoniā octo uel nouē de anathomias uolumina ab arist.
 esse composita diximus; utrū hoc ueritatē habeat rationibus aliquantulum disputandum est.

Quod aristotiles de anathomiis uolumina eāderit.

Caput. XXIII.

Alenus. n. libro d̄ matricis anathomia asserere uē ari. de anathomia iter cæteros ægregie scripsisse loq̄ns
 enī de uasoz mulierū spmaticoz iplatiōe dixit. (Has at̄ iplatiōes neq; ari. neq; erophilus neq; eudo-
 mus nouit memini autem istoz non solum q̄nia soli non nouerant sed tanq̄ oprimorum anathomiza-
 torum) Ipse ēt ari. pluribz locis se de anathomiis scripsisse nā tertio de p̄tibz li. ait. (Sed q̄ diligētius noīe uelit
 quēadmodū uene iter se hēant & ex anathomiis cōtēplari oportet & ex aiali historia.) theodo. uero gaza dixit.
 (spectare id tū p̄ disectiōe tū ēt p̄ comētationē hoc ē historia aialiū debēt.) Eodē ēt li. ait (quonā mō hæc ita
 se habeāt tū situ tū ēt specie ex historia disectiōeq; aialiū petēdū ē) Græce at̄ scriptū est i plurali ex anathomiis
 p̄rio ēt de aialiū generatiōe. de utero loquēs dixit (quomō se hēant oportet & ex anathomiis & ex historiis cōtē-
 plari.) Hoc ēt sc̄do de generatiōe aialiū dicēs (patet hoc ex historiis & disectiōibus aialium.) Nō parū post ēt sic
 scribit. (Oportet aut̄ hæc cōtēplari & exemplis eorum q̄ i anathomiis & eoz quæ in historiis & comentariis.)
 per hæc enim uerba se de anathomia scripsisse innuere uidetur. Tam & si per eadem uerba maxime ex uerbis
 theodori aliquis forte capere posset non libros de anathomiis. sed incisionum opus manuale intellexisse uerior
 tamen est prior snia. potissime cum a galeno comprobata sit. nisi forte libros historiarum qui & partes & gene-
 rationem narrāt ari. anathomias itelligere uolueris. cū & p̄tiū sitū & formā & iuamēta determināt. qd̄ p̄fecto
 difficile est recte posse iudicare hoc tamē te scire uolumus q̄ illud q̄ diogēis iterpres scripsit anathomoz apud
 matrē græcā ἀνάτομον anathomō repit. q̄ qdē genetiuis pluralis. & illius ἀνάτομον anathomon. & illius noīs
 ἀνάτομη anathomiē ēt p̄r. sed si illius noīatiui anathomō ponat̄ genetiuis: nihil penitus ad rē significauit. ana-
 thomū. n. diuisū siue isertū significat. nisi forte diximus p̄ illud anathomō aialia isecta ut opes itellexisse ita ut
 de illis octo uel nouē cōposuerit uolumina. Sed hoc minie ē. eo q̄a talia aialia apud græcos peculiare non hūt. di-
 cūf. n. ἐν τοῦ α. enthoma. nō at̄ enthoma. est igit̄ illius noīs anathomi genetiuis. quā nos latini uocabulo græco
 anathomia uocamus. melior igit̄ fuisset iterpratio si anathomiarū dictū fuisset. ut dixi quādo cū isecta ut apes
 græci uolūt exprimef aialia: nō anathoma sed pprio eoz noīe enthoma dixerūt. Hic igit̄ anathomiarū liber li-
 bro historiarū anexus uē. potissime cū ipsa anathomia eoz q̄ i historiis docent̄ maxie eius q̄ ē de p̄tibz: sic exē-
 plū maxie cū utrūq; simul librū & historias & anathomias: ari. i suis sp̄ copulet dictis quoq; deide oīum causæ
 & i libro de p̄tibz & libro de generatiōe iqrunt. Et hac de cā uti sup̄ deduximus ipsemet ari. i historiis & isec-
 tiōibz patere dicit. anathomias. n. sp̄ cū historiis copulat. q̄si earū sint exēplū & apēdices. Et hæc satis de alimen-
 ti cōscriptiōibz & uera diogenis & plinii cū nostro libroz definito nūero cōcordia dixisse sufficiāt. Quis igit̄
 sit p̄riū ac libroz doctrinae physicae ari. numerus & ordo sc̄dm uerā pateticoz sniam ex iis q̄ in huius nri libri
 p̄rio uolumie tractata sunt q̄sq; sufficiēti itelligere poterit.

Volumē sc̄dm & ē disputatō c̄tra nōnullos errātes circa ordinem q̄rtæ & q̄ntæ p̄tis. Sectio p̄ria. Vnū habēs
 caput in quo contra eos qui dixere plantarum negocium ordine doctrinae precedere ad negocium de anima

libus: pluribus disputat rationibus.

Xpeditis generatim ac singulatim in priori volumine: particione: ordine: ac numero partium ac librorum physice doctrinae Aristotelem. Nunc quorundam errores circa predicta corripiendi sunt. ac primo ordinis erroris partis ad partem. illius scilicet quod circa ordinem cadit particularium partium unius quod est de animalibus: reprobabimus. **Questio de ordine partium ad partem est: quod nam per ordine doctrinae ac tractationis procedere debeat. an ea quod de animalibus: an potius quod est de plantis** Ad hoc latini omnes & Averroes & Avicenna respondendo plantas proponunt animalibus. quoniam cum simpliciora sint secundum naturam priora sunt. natura. nam ab inanimatis ad plantas per gradus procedit. a plantis gradatim ad animalia. ad hoc autem nos dicimus quod simpliciora compositioribus: uti vere dicunt: secundum naturam priora sunt sicut principia in libro de physica auditioe tractata: priora sunt iis quae sunt ex principis. quoniam simpliciora. & ideo prius doceri debuerunt. similiter simplicia per tractata sunt prius in libro quod de caelo & mundo & libro de generatione & corruptione quod mixta: cum eis priora sint natura. pari est modo iter ea quod mixta sunt: inanimata ipsa: animatis. tractationis. nam ordo in scientiis habendus: ab his quod simpliciora sunt ac natura priora. ad minus simplicia gradato successu procedere debet. modum tamen demonstrandi quo predicta tam simplicia quam compositiora in naturalibus potissime doceri debent: ab his quod nobis notiora sunt licet simpliciter ignotiora sint procedere debet ut in eo quod de physico auditu scriptum est. Hanc igitur in ordine tractationis: & quo ad doctrinationem nostram sic se habere debet si iter ea nulla sit in eorum instructione accommodata oportunitas. Caeterum si compositiora ac simpliciter posteriora talia fuerint quod eorum cognitio ad cognoscenda simpliciora: quodam forma ac exemplar sit: in talibus non dixerit tantum in demonstrandi modo: sed in ordine quoque tractationis. prius doceri debet ea quod aliorum sunt exemplar quam compositiora & natura posteriora sint. ut ex eorum priorum cognitione in simpliciorum cognitionem: tanquam ab exemplari quodam: facilius aptiusque manuducamur. Hac ratione ductus Aristoteles in primo de historiis dixit prius de partibus hominis quam caeterorum animalium: quoniam simpliciora essent: commodiori ordine se tractaturum. quoniam partes nostrae quam plurimis aliis natura posteriora sunt: cum ille simpliciorum habeat naturam: at tamen nobis certae magis ac explicatae sunt cum eas familiariter assidue pertractemus. Nam sicut numerum rei alicui conferendo iam certae ac explicatae quae sit experimur: sic caeterorum partes animalium per partes optime a nobis exploratas ac certas. cognosci debet hoc idem de reliquis dicatur rebus. Ait. nam. (Sed primum partes hominis explicare demus. ut. nam. numeros ad id quod sibi quodque exploratum certumque habeat probare solet. ita caeteri quoque in rebus agendum est. at homo animalium maxime omnium notum nobis necessarium est. A simili dicimus quod animalia respectu plantarum magis certa ac explicata nobis natura. nam. eorum nobis est explorata plurimisque explicata magis. quare ueluti plantarum exemplar ea nos prius discere demus. ut proportione quodam quod de animalibus iam a nobis tanquam explanationibus: susceptum fuerit: De plantis quoque id in nobis elucescat. de ordine. nam. loquimur quo nos regere ignari ad capescendam doctrinam passim manuducimur hoc autem sit si ab exemplari quodam animalibus in scripto: plantarum exemplum accommodatissime ducamur. de quo Theophrastus in historiis plantarum ait. (Ad summam omnium quod in plantarum genere spectant: similitudo expectanda ex iis quod animalibus insunt quoad fieri poterit.) Partes. nam. plantarum indistinctae sunt: ita ut discerni nequeant nisi animalium partibus collectae fuerint. quoniam et nota ut inquit Theophrastus ab animalibus susceperit. Venam. nam. carnem. cutem. matricem. de plantis dicitur: ab animalium nota inscipientes: quare animalia tanquam plantarum exemplar prius tractari debet. Nam & si plantae simpliciores sint non propter hoc uti diximus prius doceri debet. tunc. nam. simpliciora ac in natura priora prius doceri licet: cum compositiora simplicioribus cognitionis exemplar minime fuerit. sic. nam. principia iis quod sunt ex eis: sic simpliciora ueluti caelum & elementa quatuor: compositioribus sic inanimata animatis prius doceri debet. Non. nam. principia: principatorum. non simplicia: compositiorum: non inanimata puta lapides aut metalla: animatorum: cognitionis modulus seu exemplar sunt. Caeterum animalia ipsa plantarum cognitionis forma sunt & exemplar. Hac de causa Theophrastus in plantarum cognitione hanc uidens cognitionis oportunitatem: de quibus & quo ordine eius preceptor Aristoteles de animalibus tradiderat: disciplinam: de eisdem pene rebus. scilicet: generatione: & uita. eodemque fere ordine: de plantis ipsis in historiis potissime libris: in tractatione sua eundem sequutus est uestigia. Ad hanc naturam in operibus suis ut in octavo de historiis libro scribitur ab Aristotele. ab inanimatis passim transiens procedit ad plantas. tali quippe leuato gradu: ut nonnulla inter ea talia produxerit: quod uix an uita principet discerni possit. a plantis est sic procedit ad animalia: ut quodam iter plantas & manifesta animalia producant: quod uix cognosci possunt an sensu principet. a brutis quoque sic ad homines gradatim processit: ut iter ea nonnulla reperiant: quod quodam uideantur uti rationis uestigio. Inter quod omnia sic a natura condita: homo notiores caeteris habet partes. post quem perfecta bruta: puta sanguinea notiores imperfectis sanguine carentibus. Imperfecta illis notiores habent partes: quod media admodum sunt uersus plantas. plantae est suas habet consimiliter partes animalibus quodammodo proportionales. **Quae admodum igitur Aristoteles prius de hominis partibus docuit: quia nobis notiores sunt: Caeterorum autem prius de sanguine perfectorum partibus quibus compositores sint deinde imperfectorum: quorum partes nobis occulta sunt: & proportione ad perfectiora cognoscunt: pari ratione ante tractationem de plantis: prius doceri debet ea quod de animalibus. ut ex illoque cognitione tanquam modulo ac exemplari quodam: in plantarum cognitionem uti exemplum manuducamur. In animalibus. nam. imperfectis non carnem discernimus: non sanguinem: non cor: non pulmonem. sed per hanc de perfectis scita: tales concludimus partes occultas uel proportionales esse in non perfectis. puta cordi pulmone. sanguini proportionale aliquid: pari ergo ratione de plantis respectu animalium dicendum est. si. nam. animalis cognitio plene prius habita fuerit: tunc perfecto cortice esse uelut in animalium cutis parte: lignum uti caro: humorem nutrire ut sanguis: Radicem tanquam os cibum ad sumere fructum tanquam fetum. & sic de caeteris in plantis oportune doceri poterimus. dicimus enim sursum in plantis per analogiam ad animalia. similiter deorsum. **Quare necesse est cognitionem de animalibus: ad eam quae de plantis procedere. Hoc idem Aristoteles in principio meteorologicorum nobis demonstrat. facta enim tractatorum collectio: iis quoque proportionis quod in eo tradi debet libro: se tandem in posterioribus de animalibus & plantis tractaturum nobis pollicetur dicens. (cum de his pertransierimus temptabimus si quid dicere possumus secundum inductum modum de animalibus & plantis.) Itaque in fine eius qui de causa est longitudinis ac breuitatis uitae dicit (Sed de hoc quidem secundum se in his quae de plantis determinabitur.) iis enim in duobus locis in quibus locis de ipso ordine potissime cura est: animalia proposuit plantis. preter hanc cum in fine quarti libri meteorologicorum similes partes dixisset fieri ex elementis: ex****

ris secundū diogenē siue, xlix. uti nos posuimus. Siue plures iis ponant libri nihil interest. nec inter hæc ulla est
 cōtradictio. quoniā hæc diuersa sub diuersis uerificantur sensibus.

Quod numerus librorū Ari. de animali negocio a diogene & numerus a Plinio positus cum superiori nostro
 concordat numero.

Caput. XXIII

Nsurrexit et altera dubitatio ex iis q̄ dicta sunt. Nā nos cū uolumina de aialibz & libros enumerarem
 diximus eoz uolumina numero esse triginta unū. sub quatuordecim cōtenta libris. Diogenes aut̄ hic dicit
 nouē de aialibz Ari. scripsisse Plinius aut̄ i naturali historia cū de leone loq̄ret ferme quingenta Ari. alex-
 andro asseruit dedisse uolumina. dixit. n. (Alexādro magno rege inflammato cupidine aialium naturas noscēdis
 delegataq; hac comētatione ari. sumo i omni doctrina uiro: aliquot milia hoīum i totius asiæ græciæq; tractu
 parere iussa oīum. quos uenatus aucupia piscatusq; alebāt qbusq; uiuaria armēra aluearia piscine auaria i cura
 erāt: ne qd usq; genitū ignoraret ab eo: quos p̄cūctando quingenta ferme uolumina illa p̄clara de aialibus cōdi-
 dit.) Ad hæc respōdendo i primis dicimus q̄ nihil ē qd negociū aut methodus aut liber de aialibz dici debeat
 nisi id scibile totū de aialibus doceat. uidelicet s̄bam cū operatiōibus ppriis. generationē & uitā. Et hac de cau-
 sa oēs p̄fati decē libri. triginta & unū cōtinētes uolumina: de aialibus negociū & methodus dici pōt: quoniam
 & p̄ historias & p̄ causas totū de aialibz scibile docēt. Illa ēt uiginti duo uolumina i tredecim cōtenta libris cau-
 sis aialiū iquirentia cū totū de aialibz p̄ cās scibile doceāt: negociū de aialibus dici pōt. Cæterū nullus est liber
 q̄ de aialibz liber dici ualeat nisi ille q̄ de aialiū historiis d̄r ipse. n. scibile totū. s̄ s̄bam generationē & uitam quo
 quo mō docet. Cæteri aut̄ singuli libri nō totū de aialibus scibile sed aliqd de ipsis docēt aialibus. Verus igitur
 erit diogenis sermo quo d̄r ari. de aialibus nouē cōdidisse. sunt. n. ea nouē q̄ i historiis aialiū cōtinēt q̄ de aiali-
 bus pprie d̄r liber. uerus ēt est sermo noster cū diximus ari. xxxi. de aialibz fecisse uolumina i. xiiii. cōtēta libris
 ii. n. oēs libri totū de aialibus cōtinēt negociū. de hoc tamē noīe (de aialibus) distincte magis i inferioribus tra-
 ctabit. Id at̄ q̄ Plinius dixit sermone p̄abili sic uerificari pōt. sunt. n. uolumina ferme quingenta de aialibus
 ab arist. edita si p̄fatis libris suos cōplices & apēdices adiūxeris. q̄ nūero supius qundecim enūerati sūt. octo uideli-
 cet anathomiarū. unus de anathomiarū electiōe uel explanatiōe. unus de aia. de aia qōnibz duo. de compositis
 aialibz unū de fabulosis aialibus unū. de phibitiōe generatiōis unū. q̄ oēs. xlii. uel. xlii. iuxta nōnulla exēplaria
 græca d̄ qbus diogenes de anathomiis nouē dicit scripsisse uolumina reddūt numerū. ferme quingēsimū attin-
 gentē ut ipse quoq; Plinius dixit. Quod igit̄ nulla sit iter diogenē pliniū & nostrā sniam d̄ria circa numerū li-
 broz physicae doctrinae ari. ex iis satis manifestū ē. at quoniā octo uel nouē de anathomias uolumina ab aristō.
 esse composita diximus; utrū hoc ueritatē habeat rationibus aliquantulum disputandum est.

Quod aristotiles de anathomiis uolumina eēderit.

Caput. XXIII.

Alenus. n. libro d̄ matricis anathomia asserere uē ari. de anathomia iter cæteros ægregie scripsisse loq̄ns
 enī de uasoz mulierū spmaticoz iplatiōe dixit. (Has at̄ iplatiōes neq; ari. neq; erophilus neq; eudo-
 mus nouit memini autem istoz non solum qnia soli non nouerant sed tanq̄ oprimorum anathomiza-
 torum) ipse ēt ari. pluribz locis se de anathomiis scripsisse nā tertio de p̄tibz li. ait. (Sed q̄ diligētius nosse uelit
 quēadmodū uene iter se hēant & ex anathomiis cōtēplari oportet & ex aiali historia.) theodo. uero gaza dixit.
 (spectare id tū p̄ disēctionē tū ēt p̄ comētationē hoc ē historia aialiū debēt.) Eodē ēt li. ait (quonā mō hæc ita
 se habeāt tū situ tū ēt specie ex historia disēctiōeq; aialiū petēdū ē) Græce at̄ scriptū est i plurali ex anathomiis
 p̄rio ēt de aialiū generatiōe. de utero loquēs dixit (quomō se hēant oportet & ex anathomiis & ex historiis cōtē-
 plari.) Hoc ēt sc̄do de generatiōe aialiū dicēs (patet hoc ex historiis & disēctionibus aialium.) Nō parū post ēt sic
 scribit. (Oportet aut̄ hæc cōtēplari & exemplis eorum q̄ i anathomiis & eoz quæ in historiis & comentariis.)
 per hæc enim uerba se de anathomia scripsisse innuere uidetur. Tam & si per eadem uerba maxime ex uerbis
 theodori aliquis forte capere posset non libros de anathomiis. sed incisionum opus manuale intellexisse uerior
 tamen est prior snia. potissime cum a galeno comprobata sit. nisi forte libros historiarum qui & partes & gene-
 rationem narrāt ari. anathomias itelligere uolueris. cū & p̄tiū sitū & formā & iuamēta determināt. qd̄ p̄fecto
 difficile est recte posse iudicare hoc tamē te scire uolumus q̄ illud q̄ diogēis iterpres scripsit anathomoz apud
 matrē græcā ἀντομων anathomō repit. q̄ qdē genetiuis pluralis. & illius ἀνατομων anathomon. & illius noīs
 ἀνατομη anathomi eē pōt. sed si illius noiatiui anathomō ponat̄ genetiuis: nihil penitus ad rē significauit. ana-
 thomū. n. diuisū siue isertū significat. nisi forte diximus p̄ illud anathomō aialia isēcta ut opes itellexisse ita ut
 de illis octo uel nouē cōposuerit uolumina. Sed hoc minie ē. eo qa talia aialia apud græcos peculiare non hūt. di-
 cūf. n. ἐντομα. enthoma. nō at̄ enthoma. est igit̄ illius noīs anathomi genetiuis. quā nos latini uocabulo græco
 anathomia uocamus. melior igit̄ fuisset iterpratio si anathomiarū dictū fuisset. ut dixi quādo cū isēcta ut apes
 græci uolūt exprimef aialia: nō anathoma sed pprio eoz noīe enthoma dixerūt. Hic igit̄ anathomiarū liber li-
 bro historiarū anexus uē. potissime cū ipsa anathomia eoz q̄ i historiis docent̄ maxie eius q̄ ē de p̄tibz: sic exē-
 plū maxie cū utrūq; simul librū & historias & anathomias: ari. i suis sp̄ copulet dictis quoq; deide oīum causæ
 & i libro de p̄tibz & libro de generatiōe iqrunt. Et hac de cā uti sup̄ deduximus ipsemet ari. i historiis & isē-
 ctōibz patere dicit. anathomias. n. sp̄ cū historiis copulat. q̄ si earū sint exēplū & apēdices. Et hæc satis de alimen-
 ti cōscriptiōibz & uera diogenis & plinii cū nostro libroz definito nūero cōcordia dixisse sufficiāt. Quis igit̄
 sit p̄riū ac libroz doctrinae physicae ari. numerus & ordo sc̄dm uerā pateticoz sniam ex iis q̄ in huius nri libri
 p̄rio uolumie tractata sunt q̄sq; sufficiēti itelligere poterit.

Volumē sc̄dm & ē disputatō ctra nōnullos errātes circa ordinem q̄rtæ & q̄ntæ p̄tis. Sectio p̄ria. Vnū habēs
 caput in quo contra eos qui dixere plantarum negocium ordine doctrinae precedere ad negocium de anima